

## СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

## XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 13

София, петък, 29 ноемврий

1929 г.

## 16. заседание

Четвъртък, 28 ноемврий 1929 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 20 м.)

**Председателствуващъ А. Христовъ:** Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Агушевъ Еминъ, Алиевъ Хафузъ Садъкъ, Андреевъ Никола, Апостоловъ Драгомиръ, Баралиевъ Христо, Бешковъ д-ръ Иванъ, Богдановъ Димитъръ, Бояджийски Илия, Василевъ Григоръ, Василевъ Ради, Витановъ Добри, Владовъ Никола, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Грънчаровъ Димитъръ, Данковъ Георги, Димитровъ Добри, Димитровъ Стефанъ, Думановъ д-ръ Никола, Желъзовъ д-ръ Димо, Златевъ Станю, Ивановъ Димитъръ II, Ивановъ Савчо, Игнатовъ Василъ, Каишевъ Атанасъ, Капитановъ Трифонъ, Кемилевъ Никола, Кознички Величко, Колевъ Еню, Кулишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Кузмановъ Анани, Мангърговъ Димитъръ, Марковъ Кръстю, Марулевъ Йосифъ, Милевъ Милю, Мирчевъ Йорданъ, Митевъ Василъ, Муравиевъ Константинъ, Нешковъ Георги, Никлаевъ Йовчо, Николовъ д-ръ Борисъ, Ноевъ Кирилъ, Паневъ Малинъ, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Пъчевъ Георги, Савовъ Николай, Сидовъ Пандо, Стамболиевъ Никола, Тодоровъ Петъръ, Толевъ Борисъ, Тончевъ Желю, Търкалановъ Никола, Узуновъ Ангелъ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко Цвѣтковъ, Чакръкчийски Стойне, Черноковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шиваровъ Маринъ и Янгъзовъ Теню)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

На г. Желю Тончевъ — 3 дни;  
 На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 3 дни;  
 На г. Борисъ Ецовъ — 1 день;  
 На г. д-ръ Константинъ Станишевъ — 2 дена;  
 На г. Янаки Молловъ — 1 день;  
 На г. Кънчо Кънчевъ — 1 день;  
 На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 3 дни;  
 На г. Малинъ Паневъ — 1 день;  
 На г. Колю Кожаклиевъ — 1 день;  
 На г. Еню Колевъ — 1 день;  
 На г. Трифовъ Капитановъ — 1 день;  
 На г. Василъ Драгановъ — 1 день;  
 На г. Петко Палиевъ — 1 день;  
 На г. Емануилъ Начевъ — 2 дена, и  
 На г. Стефанъ Бояджиевъ — 3 дни.

Отъ Министерството на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ е постъпилъ законопроектъ за одобрение XIV-то и XXI-то постановления на Министерския съветъ, взети въ заседанията му отъ 31 юлий 1929 г., протоколъ № 65, и отъ 6 септемврий с. г., протоколъ № 73. (Вж. прил. Т. I, № 9)

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

**Н. Мушановъ (д):** (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Винаги, когато започва дейността на една нова сесия на Народното събрание, обичайно е, па и самиятъ основенъ законъ предвижда, сесията да се открива съ тронно слово. Винаги дебатитъ по отговора на тронната

речь сж будили интересъ въ общество и въ Народно събрание. Струва ми се, че тоя интересъ не е отслабналъ въ българското общество особено въ сегашнитъ моменти, при тая политическа и стопанска разруха, въ която нашата държава живѣе. Погледитъ сж обърнати къмъ Народното събрание, за да се цени неговата дейность, доколкото то правилно е схванало нуждитъ на нашата държава и доколко то може да задоволи тия нужди и чрезъ ония мѣроприятия, които Народното събрание, като законодателна власть, ще вземе. Обаче ако, отъ една страна, обществото следи дебатитъ, отъ друга страна, въ пресата се повдигатъ въпроси — че тронното слово е една отживѣлица, че Народното събрание си губи времето безполезно, и има много хора, твърде сериозни, които поддържатъ, че то е вече една отживѣла традиция, която трѣбва да се премахне, за да може да се спести времето на Народното събрание.

Г. г. народни представители! Тронното слово не е само една формалность, една тържественость; то не е постановено въ конституцията, за да се задоволи чрезъ парадитъ, които ставатъ при откриване сесията на Народното събрание, любопитството или вкусътъ на публиката. Ако тронната речь въ своята форма имаше само това назначение — да се разтрѣби излизането на българския държавенъ глава отъ двореца и минаването му между шпалиръ отъ дветѣ страни на „Царъ Освободителъ“, за да влѣзе тържествено въ Народното събрание и тукъ да се любоваме на една хубава гледка отъ подбрано гражданство отъ мъжки и женски полъ, дошло да се наслаждава на една хубава сценировка — ако, казвамъ, всичко се състоеше само въ това, увѣрявамъ ви, че съ унищожението на тронната речь би могло малко да се накръни естетиката на нѣкои граждани или гражданки, би могло, да се спести и удоволствието, което изпитва публиката, обаче нѣщо сжщественно българската държава не би загубила. Тронната речь, обаче, нѣма това значение; тронната речь е конституционна институция, която е съ съдържание. Всѣка конституционна форма не е излишна; нѣма излишни конституционни форми — тѣ обличатъ известно съдържание. И за мене днесъ е по-важно да се спремъ върху съдържанието на тронната речь, отколкото на нейната външна форма.

Тронната речь, е единъ присжщъ атрибутъ на конституционната монархия: кждето сжществуватъ конституционни монархии, тамъ сжществува и тронно слово. Само въ републикитъ то е унищожено. И днесъ въ конституцийтъ на всички конституционни монархии, макаръ че тѣ останаха много малко следъ голѣмитъ революции, които станаха подиръ войнитъ — като, напр., въ ромънската конституция, въ българската конституция, въ сръбската конституция, която сега е малко останала въ покой — въ всички сжществува тронната речь като конституционно постановление. Нито въ една отъ конституцийтъ на новитъ републики не се предвижда тронно слово, съ изключение само на турската — която повече прилича на конституция републикано-монархическа — въ съответния членъ на която се предвижда четенето на тронна речь.

Това, г. г. народни представители, не е случайно. Въ конституционна монархия държавниятъ глава има достъпъ до Народното събрание, а въ републикитъ не е позволенъ на председателитъ на републикитъ тоя достъпъ.

Въ конституцията на никоя република не се предвижда, че нейният председател трябва да се явява въ Народното събрание и да открива неговата сесия съ тронна реч. Това е оставено само въ прерогативите на държавните глави, бидейки конституционни монарси.

Ползата от това е, че държавният глава — разбира се, под отговорност на съответното правителство — се явява предъ народните представители, съ които има първа среща. И нашият обикновен законодател, веднага след създаването на нашата конституция, е разбрал какво е значението на тая среща. Още въ първите дни на нашия парламентарен живот въ правилника, който урежда дейността на Народните събрания, е уреден начинът за поднасяне отговора на тронната реч. При държавния глава се явяват всички членове на комисията по отговора на тронното слово, въ която има почти винаги и представители на опозиционните партии; явяват се и представители на окръжитъ — както знаете, всъки окръг трябва да бъде представен отъ по единъ народенъ представител. И тая е единствената урегулирана среща, която държавният глава може да има съ представителитъ на българската политическа мисъл. Въ комисията, която поднася отговора на тронното слово, както казахъ, има и представители отъ всъки окръг, съ които Негово Величество Царятъ би могълъ винаги да размъни мисли относно благосъстоянието относно икономическото състояние на окръжитъ. Само тая да беше ползата — че държавният глава въ една конституционна монархия, каквато е нашата, би могълъ да се среща съ представителитъ на политическата мисъл въ страната и съ представители на окръжитъ — тая среща не би била излишна. Тя е отъ значение, защото тамъ могатъ да се изкажатъ мисли, които, знаете, на друго мѣсто, по една или друга причина, може би не е възможно да се кажатъ.

Но извънъ това, г. г. народни представители, чл. 133 отъ нашата конституция определя и съдържанието на тронната реч. Въ този членъ се казва, че въ тронното слово трябва да се направи прегледъ на вътрешното положение на държавата.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Нѣма „на вътрешното положение“; има само: „на положението“.

**Н. Мушановъ (д):** На положението на държавата.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Тѣй. Бъдете точенъ, пожезте правите цитатъ.

**Н. Мушановъ (д):** Въ чл. 133 отъ конституцията е казано, че трябва да се направи прегледъ на положението на държавата.

Г. г. народни представители! Това не е формалност — това е сѣщина. Положението на държавата — това значи живота, който държавата и народътъ сѣ имали въ интервала отъ закриването на една сесия до откриването на друга сесия, когато Парламентътъ не е заседавалъ, не е следилъ дейността на правителството и, следователно, държавният глава и правителството трябва да излѣзатъ съ тая тронна речъ да кажатъ въ какво положение се намира държавата. Това е толкова нужно тъкмо за държави, където Парламентътъ, както у насъ, не заседава постоянно, и където интервалътъ помежду закриването на една сесия и откриването на другата може да бъде 5—6 до 8 месеца, понеже, споредъ конституцията, сесията трае 4 месеца. Въ първия моментъ, когато правителството ще се яви предъ Камарата, то ще трябва да каже какво е положението на държавата, защото при спора, който може да стане върху положението и състоянието на държавата и народа, правителството и Парламентътъ ще могатъ да определятъ отношенията помежду си. Българската държава и българскиятъ народъ въ разстояние на нѣколко месеци не живѣха ли, за да може българското правителство да счете, че не е длъжно поне съ единъ пасажъ въ тронното слово да каже нѣщо по положението на държавата? Въ страната въ разстояние на 3—4 месеци, откакто се раздѣлихме, политическиятъ животъ беше ли нормаленъ, стопанскиятъ животъ следваше ли правилния си развой, та да нѣмаха поне длъжностъ правителството и държавниятъ глава, явявайки се предъ насъ, да ни кажатъ: „Бъдете спокойни, всичко беше нормално, всичко си върви въ речъ“? Не живѣ ли държавата при ненормални условия? Не случиха ли се събития, които раздрусаха изъ основи политическиятъ устой на държавата и нахвърниха доста правното чувство и чувството на законностъ? Не бушува ли една стопанска криза въ нашата страна, на която още сетиннитъ не предвиждаме? Не живѣ ли правителството на България въ нашата срѣда, отчуждено ли е отъ нашия

народъ, та смѣта, че не трябва да спомене въ тронното слово какъ се развива нашиятъ животъ?

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че остентъ на политическата криза, бошуваща въ страната, и остентъ на стопанската разруха, която отъ дѣнь на дѣнь се шири, все е бодналъ г. министъръ-председателя, колкото той иначе да ни се представя като човѣкъ хладнокрѣвенъ и като човѣкъ, който не се тревожи отъ нищо. За неговото достоинство и за достоинството на всъки единъ политикъ, особено управникъ въ днешно време, азъ смѣтамъ, че всички чувствуватъ живота на народа и на държавата, която управляватъ. И тогава се пита: защо трябваше кабинетътъ на г. Ляпчевъ да излѣзе съ едно тронно слово, което е праздно, което не съдържа нито единъ пасажъ относително вътрешното положение на страната? Нито повелята на чл. 133 отъ конституцията, нито традицията на нашия Парламентъ, откакто той съществува, му даватъ основание да пренебрегне едно отъ сѣщественитъ условия, на които трябва да отговаря тронната речъ. За достоинството на кабинета, който управлява, азъ не мога да допусна никога, че това е опущение, защото знаа, че въ него има постари управници, бивши министри, хора, които дълги години сѣ живѣли въ този Парламентъ и които знаятъ, че длъжността на правителството най-напредъ е да констатира въ тронното слово положението на страната.

Но, г-да, азъ си давамъ отчетъ за трудното положение, въ което би се намѣрилъ министъръ-председателътъ, изправяйки се предъ държавния глава на докладъ, да каже, че положението на страната е розово, че политическиятъ животъ е нормаленъ, че стопанскиятъ животъ се развива тихо, и всички условия за напредъкъ съществува въ тая страна. Достоинството на министъръ-председателя и на министритъ, които сѣ подписали тронното слово, не имъ позволяваше да поставятъ въ устата на българския държавенъ глава една лъжа. Не допускамъ, че можеха и да представятъ на държавния глава положението на работитъ такова, каквото е, да констатирайтъ тѣ онова, което чувствуватъ, да опишатъ всичкитъ изстъпления, които станаха въ последно време въ нашия политически животъ, или да опишатъ стопанската разруха, въ която се намираме. Тогава положението на кабинета би било пакъ трудно, защото отъ въпросителния погледъ, който би отпразилъ държавниятъ глава къмъ министъръ-председателя, последниятъ би разбралъ, че това е едно самообвинение за самия кабинетъ, който управлява. Тая дилема беше тежка за правителството, беше тежка и за министъръ-председателя и можеше най-лесно да се разреши чрезъ мълчание, като не се пише нищо. И затова въ тронното слово има единъ пасажъ за отношенията ни съ чуждитъ държави и нѣма нито една дума за вътрешната политика на страната. Но мълчанието въ политиката не е още дѣло. Съ това, че се мълчи, не значи, че лѣкуваме ранитъ, които сѣ отворени — рани на народа, рани на държавата. Мълчанието, това е политиката на камилското птиче, . . .

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Не съмъ мълчалъ. И ще си получишъ отговора.

**Н. Мушановъ (д):** . . . на детето, което смѣта, че като замисли, не го вижда никой. Държавно управление не е да се мълчи или да се избѣгватъ затрудненията; държавно управление е да се гледа ясно и, ясно констатирайки положението на страната, да се дири лѣкъ за лѣкуването на ранитъ. Увѣренъ съмъ, че г. министъръ-председателътъ тѣй мисли. Но отъ апострофа, който той направи, че ще ми отговори, азъ виждамъ, че той е пропусналъ момента, когато трябваше да каже своята мисъл, ако счита народното представителство, предъ което стои.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Вамъ ще отговоря.

**Н. Мушановъ (д):** Тоя апострофъ, че на мене ще отговори, а въ тронното слово не говори, значи, че е направилъ едно опущение.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** За да Ви дамъ възможностъ нѣщо да кажете.

**Н. Мушановъ (д):** Моля, г. министри, ще ми позволите по-спокойно да говоря, за да имате възможностъ да ми отговорите по-подиръ. Азъ искамъ да похваля г. Ляпчевъ, че той мисли като мене, че той не мисли иначе. Че това е така, азъ ще ви кажа какъ той мисли на друго мѣсто, не политическо отговорно лице и като управникъ, а като председателъ на едно стопанско сдружение въ страната. Тамъ много ясно той е можалъ да каже всичко онова,

което го вълнува. Затова позволете ми да прочета позива, който е издалъ Върховният кооперативен съветъ, позивъ, подписанъ отъ министъръ-председателя Ляпчевъ. Тамъ се казва: (Чете) „Днесъ, когато държавата изнемогва финансово повече отъ всъкога, българската кооперативна мисълъ трѣбва да търси всички възможни пътища и срѣдства да изгради все повече и повече самопомощта и взаимопомощта.

При пълната анемия на народното ни стопанство и всрѣдъ неговата обща безпътница очертава се по внушително...“ и т. н.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Туй г. Ляпчевъ ли го е писалъ, или има нѣкаква далавера?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не, не, азъ не съмъ го писалъ. Азъ съмъ го казалъ. И въ тронното слово има законопроекти, а не фрази, които отговарятъ на това, което съмъ казалъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Това не е писано отъ Васъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има законопроекти, посочени въ тронното слово, за закрила на влоговетѣ, за контрола на акционернитѣ дружества, за несъстоятелността, а не фрази. Казалъ съмъ го азъ и ще го обясня. Само че излишни фрази и риторика въ тронното слово не смѣтамъ, че е удобно да се употрѣбаватъ.

Н. Мушановъ (д): (Чете) „Въ сегашнитѣ тревожни за народното стопанство моменти кооперативнитѣ лозунги трѣбва да се издигатъ по-настойчиво отъ всъкога“. Ето, г-да, цѣла програма. Г. министъръ-председателъ, когото похвалявамъ, че той не е човѣкътъ, който може да остане безчувственъ къмъ всички ония злини, които се констатирагъ, е смѣталъ за своя длъжностъ да бѣде откровенъ и категорично да говори на конгреса на едно сдружение на стопански интереси, където той е председателъ, а въ второто си качество, качество първо за насъ, което г. Ляпчевъ има — министъръ-председателъ на България и ръководителъ на вътрешната ни политика — той не ни е зачелъ толкова, колкото е зачелъ този конгресъ, за да ни каже въ първия пасажъ на тронното слово какво мисли по вътрешната политика на страната. Много добре сте направили, че сте изказали известни прави мисли тамъ, въ оная кооперативна организация, която все-таки е частъ отъ стопанската мощъ на страната.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И добре съмъ направили, че съмъ предложилъ законопроекти за оправянето на тѣзи недостатѣци, които законопроекти сж упоменати въ тронното слово Другото е риторика.

Н. Мушановъ (д): Но, г. министъръ-председателю, Вие трѣбваше да ни зачетете толкова, колкото сте зачели кооперативния конгресъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Смѣтамъ ви за помъни.

Н. Мушановъ (д): Този конгресъ се занимава съ единъ отраслъ отъ народното стопанство, а Парламентътъ се занимава съ управлението на цѣлата страна, съ всички политически и стопански интереси на държавата. А тукъ можехте да кажете истината, защото сте министъръ-председателъ на България, както и предъ другъ единъ факторъ въ страната, нареченъ държавенъ глава, предъ когото имате сжщо отговорностъ. Предъ насъ не казахте истината; не я казахте предъ държавния глава, не я казвате и въ тронната речъ. Това е опущение не — това е едно самообвинение, това е самообвинителенъ актъ на една властъ, която нѣма куража да каже истината, а се крие задъ мълчанието.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Голѣмъ куражъ съмъ ималъ, за да предложа законопроекти, съ които да оправя тѣзи злини. Другото е риторика.

Н. Мушановъ (д): Азъ ще Ви отговоря по-нататѣкъ, уважаеми г. министъръ-председателю, че Вашитѣ законопроекти не засѣгатъ една голѣма частъ отъ онова, което трѣбва да се лѣкува. Вие мислите, че сте обхванали всичкитѣ въпроси, които сж злободневни. На тѣхъ Вие не сте отговорили нищо.

Но, г. г. народни представители! Ако кабинетътъ на г. Ляпчевъ имаше своитѣ съображения да ни представи

тронното слово безъ пасажъ за вътрешната политика, питамъ се азъ: какви длъжности има Народното събрание, което трѣбва да поднася отговоръ предъ държавенъ глава? Може ли то да не попълни празнотата? Може ли народното представителство да се скрие отъ себе си, да се отчужди отъ народа си, да докаже, че е негодно, че не чувствуватъ нито болкитѣ му, нито нуждитѣ му и да се задоволи само съ едно мълчание, смѣтайки, че така изпълнява своя дългъ? Но нашето учудване е голѣмо, г. г. народни представители, когато виждаме отговора на тронната речъ напечатанъ само на една хартийка и пакъ оставено празно мѣсто за вътрешната политика на страната. Какъ може народното представителство въ днешния моментъ да смѣтне, че изпълнява своя дългъ къмъ народъ и къмъ себе си, като направи опущението, което е направило правителството? Какъ можемъ, г. г. народни представители, ние, които смѣтаме, че сме народни избраници, които имаме raison d'être въ грижитѣ и защитата на народнитѣ интереси, да не бждемъ отзивчиви къмъ нуждитѣ на народа и да пропуснемъ да се занимаемъ съ тѣхъ? Ами то значи да отрѣжемъ корена на дървото, на което ние сме само клоно. А едно дърво, на което е отрѣзанъ коренътъ, съхне, то е годно само за горене. Искате ли да горите българския Парламентъ, искате ли да го направите негоденъ? И безъ туй той има много неприятели, които сега се ширятъ навредъ изъ българскитѣ улици. Нѣма по-жестока присѣда отъ оная, която човѣкъ самъ на себе си ще даде; нѣма по-голѣмо доказателство, по-добъръ атестатъ за некадърностъ или безгрижие отъ този, който ние сами ще си дадемъ, когато нѣма да се покажемъ годни въ този моментъ предъ народа, отъ който ние изхождаме, когато не му докажемъ, че милѣмъ за него, че се грижимъ за неговитѣ нужди и че всичко, което става долу, има отражението си тукъ.

Ако правителството има съображения да мълчи, ние не можемъ да мълчимъ, ние трѣбва гордо да се изправимъ предъ правителството и държавния глава, защото това е нашето назначение; друго назначение ние нѣмаме. И ако ние пропуснемъ да изпълнимъ дълга си, азъ ви увѣрявамъ, г. г. народни представители, че ще извършимъ единъ актъ отъ голѣмо значение, една абдикация отъ собственитѣ си права и ще трѣбва да се срамуваме отъ народа, който ни е изпратилъ тукъ. Ние сме доста ревностни защитници на Парламента, за да не искаме неговото унищожение.

Има много други господа, които чакатъ отъ вси страни да използватъ нашата слабостъ като аргументъ за унищожението на парламентаризма. И вчера съ автомобили отъ една група се разнасяха навредъ изъ София позиви съ черни букви, анкадрирани въ черно, напомнящи некрологъ, за да докажатъ, че всички институции въ тази държава сж изгнили, самиятъ парламентаренъ режимъ е изгнилъ. Нѣколко политически насретници сж започнали да хвърлятъ анатемѣ по вси страни срещу учреждения, срещу Парламентъ, срещу партии, срещу всичко. Не сж се спрѣли да хвърлятъ анатемѣ дори и срещу всички велики държави, смѣтайки, че съ туй изпълняватъ единъ общественъ дългъ.

Г. г. народни представители! Насъ не ни е страхъ отъ този вой, който се шири изъ България отъ единици или отъ нѣкои самозвани хора, които, оскърбени може би въ тѣхното щеславие, диятъ почва, където ще могатъ да вирѣятъ. Стрещу тая нищожна сила българския народъ има сили да се бори. Но нѣма защо съ собствената си слабостъ ние тукъ да даваме оръжие на тия противници. И азъ смѣтамъ, че този въпросъ не е въпросъ на една партийна душа, която негодува, а е въпросъ на политически деятель, колкото и скромненъ да е, който издига гласъ за свѣстяване, за изпълнение на длъжности, за да можемъ предъ себе си и предъ народа да кажемъ гордо, че изпълняваме своето назначение.

И заради туй, г. г. народни представители, ние ще трѣбва да изпълнимъ празнотата въ тронното слово съ наша мисълъ и наше разбиране. По всичкитѣ въпроси, които тукъ се повдигатъ, отговорътъ на тронната речъ ще трѣбва да каже своята дума. Азъ съмъ убеденъ, че всички може би нѣма да се съгласимъ, защото ако всички бѣхме съгласни и ако еднакво мислѣхме по всички проблеми отъ общественъ или политически характеръ, ние нѣмаме да бждемъ въ различни партии. Но все-таки въ сегашния моментъ има толкова много голѣми въпроси, които вълнуватъ обществото! И мене ми се струва, че ако Парламентътъ въ болшинството си иска да даде истинска характеристика на нашето положение, то ония, които смѣтатъ, че иматъ дългъ да говорятъ, ще трѣбва непременно да поискатъ да се постави въ отговора на тронното слово пасажъ за вътрешната политика. Съ туй ще издигнемъ Парламента, и мене ми се струва, че ония, които ще отидатъ

предъ държавния глава, ще отидатъ съ достоинство, и ще сезнае, че българскиятъ Парламентъ не мълчи, не нѣмѣе и не е чуждъ нито на охканятия долъ, нито на тежненията, които констатираме въскъдно. Азъ бихъ изпитвалъ срамъ да отида предъ държавния глава отъ страна на едно Народно събрание, което не е имало куража да спомене въ отговора на тронното слово две думи за вътрешното положение на нашата страна. И заради туй ние ще се помъчимъ да предложимъ допълнителенъ текстъ въ отговора на тронното слово и ще искаме отъ Народното събрание той да бѣде гласуванъ.

Г. г. народни представители! Назначението на държавата е да охранява реда въ обществото, Кolkото и да се спори за назначението на съвременната държава и различно да се схващатъ нейнитъ длъжности въ стопанския животъ, нѣма съмнение върху това, че държавата дължи да гарантира реда и спокойствието въ страната, както и живота и имота на гражданитъ. Тя е юридическата организация на народа, тя разполага съ всички ония материални сръдства, чрезъ които може да се въдворява редъ.

Ние, г. г. народни представители, въ последнитъ месеци преживѣхме нѣколко тревожни моменти, които държеха будно настроението на цѣлъ народъ. Искамъ да кажа за вилнението на разбойническитъ банди въ страната. Минаха се дни, седмици, но съмъ убеденъ, че вашата паметъ е доста жива, за да можете да си възпроизведете днитъ, когато сутринъ, четейки сутрешнитъ вестници, най-напредъ се натъквате на нѣколко колони, пълни съ подробности по разни убийства или по вилнението на разбойническитъ чети, които тревожиха една частъ отъ българската държава. Да не ги споменавамъ по редъ, защото искамъ да се избавя отъ детайлитъ; искамъ да нахвърля предъ васъ само по-крупнитъ събития, които станаха въ страната. Нѣма да се занимавамъ съ ония изнесени тукъ по-подробни факти отъ произволния животъ, ако мога тъй да кажа, на нашата държава; нѣма да споменавамъ за всичкитъ ония дребни, обаче стъ голѣмо значение за нашия народъ, похищения, които се правятъ върху народни свободи, или за натиска върху материалнитъ интереси на селяни и граждани, за да могатъ да се умаломощятъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Длъжностъ Ви е и тѣхъ да кажете.

**Н. Мушановъ (д):** Има по-голѣми болки, г. г. народни представители, . . .

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Но ги нѣмате, затуй съ Дочо Узуновъ ще се занимавате.

**Н. Мушановъ (д):** . . . на които трѣбва да се спремъ. Азъ оставямъ малкитъ настрана, защото ще дойде време, когато ще говоримъ и за тѣхъ. Г. Ляпчевъ ми спомена за Дочо Узуновъ. Че имаше ли по-популярно име преди единъ месецъ, отколкото името на Дочо Узуновъ?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Въ всички държави винаги има популярни разбойници. Има едно списание, което се издава отъ висшитъ чиновници на едно отѣление на английския парламентъ, което списание въ всѣки свой брой пише за нѣкой знаменитъ, великъ разбойникъ. Азъ мога да Ви дамъ това списание; то се казва „Сенъ-Джеймсъ Ревю“.

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Гѣ Нью-Йоркъ обраха една банка.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Но въ английския парламентъ не се занимаватъ съ тѣзи разбойници.

**Н. Мушановъ (д):** Изглежда, че г. министъръ-председателъ е много силенъ въ тора отношение; познава много велики разбойници въ чужбина.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Азъ Ви казвамъ, че въ всѣки брой на английското списание „Сенъ-Джеймсъ Ревю“ се пише за нѣкой великъ разбойникъ, но английскиятъ парламентъ не се занимава съ разбойници, а нашиятъ — да. Но г. Мушановъ е старъ прокуроръ, и азъ ще го изслушамъ съ голѣма охота.

**Н. Мушановъ (д):** Азъ съмъ много доволенъ, че г. министъръ-председателъ мисли, че Дочо Узуновъ е много маловаженъ, но по едно време последниятъ е малъ-малъ бѣше дошълъ въ София и можеше да го хване по бѣли гачи. (Смѣхъ)

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Кого, мене?

**Н. Мушановъ (д):** Такова бѣше положението.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Въ всѣки случай никой не ме е хваналъ.

**Н. Мушановъ (д):** Чакайте да се разправимъ малко.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Ха сега да видамъ! Дочо Узуновъ щѣше да помогне на акцията за новата властъ — той е помощникътъ!

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Нека оставимъ шегитъ за по-нататъкъ. Сега има да говоримъ за по-сериозни работи, защото г. Федя Чорни — г. Кожухаровъ — има добри фрази за фейлетона си, но мене ми се чини, че ще трѣбва да поприказваме върху по-сериозни работи — за разбойничеството въ страната.

Г-да! По едно време чу се въ страната, разтрѣбиха го всички вестници, че четатъ на Дочо Узуновъ била минала въ България. Единъ четникъ отъ тая чета, предалъ се на Червенобръжката гара, разправи плана за бѣдещата дейностъ на тая чета въ страната. Три седмици, единъ месецъ минаха — никой не се занимаваше съ тази чета и никой не смѣташе, че тя съществува въ България.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Освенъ полицията, която трѣбваше да пази всички мостове.

**Н. Мушановъ (д):** И единъ денъ се разнесе новината за едно ново грозно злодеяние, извършено по пътя между Севлиево и Сухинѣ-долъ. Убити сѣ трима сѣдии. Като гръмъ се разнесе тази грозна вестъ изъ цѣлата страна. Станаха жертва невинни хора, слуги на правосъдието, хора, които сѣ изпълнявали само своята служба — да прилагатъ законитъ въ страната, неучаствуващи въ партийния животъ, пълненъ съ страсти и озлобления. И колкото по-чисти бѣха жертвитъ, толкова по-голѣмо бѣше възмущението въ цѣлата страна. Извършиха се тия убийства отъ тая банда; даде се починъ на убийтитъ; всички жагувахме за тѣхъ; следъ това пакъ пауза. Оттегли се Дочо Узуновъ, никой не го знаеше накѣде е. По едно време чуваме: обиръ на цѣлъ влакъ. спрѣнъ между Бокиловци и Берковица. Цѣлъ трень спрѣнъ, всички лѣтници обрани, и следъ това Дочо Узуновъ пакъ се оттеглилъ! Пауза! Дочо Узуновъ го нѣма никѣде. По едно време чухме, че при една малка престрелка при сръбско-българската граница, той се прехвърлилъ отатѣкъ, и България утихна — разбра се, че той си е отишълъ.

**К. Томовъ (з):** Не е положително дали е миналъ границата — нали?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Сведенията на полицията сѣ такива.

**Н. Мушановъ (д):** Дочо Узуновъ по едно време бѣше разпоредителъ съ голѣмитъ сѣдбини на българската държава. Той разпореждаше кой трѣбва да падне отъ властъ; той пише манифести къмъ българския народъ, че се бори срещу чорбаджийското правителство, което иска да сваля отъ властъ; той пише кои български партии ще наследятъ днешната властъ; той вече като-че-ли обособяваше силата на цѣлъ народъ, който разпорежда съ собственитъ си сѣдбини. Тоя човѣкъ, който се титулува последователъ на Христо Ботевъ, трѣгналъ съ една мисия да спасява единъ угнетенъ народъ отъ неговитъ управници, претендиращъ да предчувствува настроението на народа си, искащъ да нарежда управлението му, тоя човѣкъ, г-да, стана въ въображението на маситъ невидимъ, хвърковатъ. По едно време той като-че замѣстваше властѣта въ страната. Защото оня, който не се вижда, но който се разпорежда, който даже писма пишелъ до царя, той въ въображението на населението е действително герой, е единъ хвърковатъ човѣкъ, който гали настроенията. И той успѣва да избѣга. Цѣла една държава се бори съ него и не можѣ да го намѣри. Че защо той да не е герой?

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Той трѣбваше да допълни тронното слово.

**Н. Мушановъ (д):** Да, да. — И за чудо единъ денъ се съобща нѣщо страшно — Дочо Узуновъ билъ въ София! Голѣма тревога настана, докато се разбра, че нѣкой-си

използувалъ това име да рекламира единъ магазинъ. Азъ не зная какво е било тогава положението на министра на полицията, когато е челя, че Дочо Узуновъ е вече тукъ, но сигурно той е билъ много уплашенъ, щомъ като има една полиция, отъ участъцитъ на която се крадатъ пушки.

**II. Гаговъ (д. сг):** И Вие сте били уплашенъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Никакви пушки не сж били откраднати. Онзи, който си бѣ позволилъ това, бѣ веднага арестуванъ.

**Н. Мушановъ (д):** Ако Дочо Узуновъ знаеше, че въ българскитъ полицейски участъци могатъ да се крадатъ пушки, не е чудно да влѣзеше и въ София! Добре, че това събитие стана, следъ като Дочо Узуновъ мина въ Сърбия.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** „Събитие“!

**Н. Мушановъ (д):** Но, г. г. народни представители, въ края на краищата добре, че има есенъ и зима. Мългитъ паднаха, шумата падна отъ горитъ, зимата заплашваше съ своя студъ, и г. Дочо Узуновъ се прибра, отиде си отгатакъ. Трѣбва да благодаримъ на зимата, която носи студа. Тя спася държавата отъ разбойническата напасть, тя ни спаси отъ Дочо Узуновъ!

**II. Цвѣтковъ (д. сг):** Вие държите речъ по тронното слово ли или фейлетони разправате.

**Н. Мушановъ (д):** Мене ми е много странно, че всичко това прави такова впечатление на г. г. народнитъ представители отъ болшинството.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Защото се надува и прекалява.

**Н. Мушановъ (д):** Народното събрание навѣрно трѣбва да е навикнало вече на такива разбойнически набѣзи, трѣбва да е разбрало, че чувството на законностъ, чувството на правда въ тая страна не се смущаватъ, когато една банда се шири въ една територия, започвайки чакъ отъ Троянъ, Тетевенъ, Луковитско Врачанско, достига Балкана и държи настрѣхнало общественото мнение въ разстояние на 2-3 месеца, та се отнася тѣй шеговито, поддържайки г. Ляпчева, който казва, че въ чуждата преса се пише за много по-страшни разбойници, които дълго време държали въ настроение цѣлото общество.

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Имаше и въ насъ такива. Героятъ, Георги Янчевъ и др. бѣха прочути герои. Имаше около половинъ дузина герои като Дочо Узуновъ.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Азъ съмъ челя въ вестника на г. Тодоръ Кожухаровъ — в. „Слово“ — една курсивна статия, кждето той самъ се учудва докжде българската държава е стигнала, ...

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Да, да!

**Н. Мушановъ (д):** ... колко властта е паднала, та не може да се справи съ една разбойническа банда. И мене ми е странно какъ той може днесъ въ Народното събрание да се отнася тѣй шеговито по единъ такъвъ голѣмъ въпросъ.

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Всѣко извършено престѣпление уронва престижа на държавата. За жалость, никой не може да гарантира залавянето на всички престѣпници. Онзи дель въ Нью-Йоркъ обраха иѣла банка, и престѣпниците не сж заловени. Слава Богу, тия работи не ставатъ само въ България, и нѣма защо излишно да позоримъ своята страна.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Азъ виждамъ и вестници да не схващатъ колко е накрѣненъ авторитетътъ на нашата държава отъ срзвения, които се правятъ тукъ. Азъ се чуда на тази лекота, съ която българскиятъ Парламентъ се отнася къмъ тоя въпросъ. Въ Чикаго, въ Нью-Йоркъ станали нападения отъ нѣкои бандити! Но Нью-Йоркъ има 8 милиона жители — два пѣти колкото България! Случило се едно престѣпление! Случватъ се, господа, не едно, а сто! Въ никоя държава престѣпността не е пресѣхнала, въ всички държави има престѣпность. Но азъ не зная страна, кждето една банда отъ 7 души

може да вълнува общественото мнение, да всѣва страхъ и да се наложи; кжде има страна, кждето единъ обикновенъ разбойникъ може да стане герой, ...

**II. Гавалюговъ (д. сг):** Вие го правите герой.

**Н. Мушановъ (д):** ... и въ разстояние на 3 месеца органитъ на държавата да не могатъ да го заловятъ! Азъ никакъ не се съмнявамъ, че може изъ мѣстноститъ, дето вѣруваше Дочо Узуновъ, да сж се пѣли пѣсни, възхваляващи подвизитъ на Дочо Узуновъ!

**Т. Христовъ (д. сг):** Вие му пѣте пѣсни отъ трибуната.

**Н. Мушановъ (д):** Когато една властъ е слаба, силниятъ човѣкъ се възпѣва. Маситъ почитатъ повече силния, билъ той даже разбойникъ, когато виждатъ, че той стои погоре, отколкото една безсилна, загинала властъ.

Г-да! Какво направи българската държава, какво направи българската властъ, българската полиция, за залавянето на Дочо Узуновъ, следъ като на Червенъ-брѣгъ се предаде единъ отъ неговата чета, който разправи подробно плановѣтъ на тази чета? Прави ни се едно сериозно възражение: нима една държава трѣбва да се смѣта, че е рухнала въ своята защита на функция да гарантира реда, ако една разбойническа банда вилнѣе и не се залавя? Престѣпления има много, има ги навредъ, и въ България сжществуватъ г. г. народни представители! Азъ четохъ, пъкъ и вие знаете за дуела, който обяви плѣвненскиятъ окръженъ управителъ на единъ нашъ другаръ, народенъ представителъ, по поводъ обвиненията, които се отправиха отъ народния представителъ спрямо окръжния управителъ, че той като шефъ на полицията не е взелъ нужднитъ мѣрки за залавянето на Дочо Узуновъ. Този дуелъ, за щастие, нѣма да стане; нашитъ закони не го позволяватъ; все-таки вижда ми се, че мнозина отъ васъ чувствуватъ безсилието на българската полиция да може да се справи съ бандата. Вчера въ в. „Демократически сговоръ“ имаше една дълга статия отъ търновския окръженъ управителъ, въ която обясняваше защо въ неговия окръгъ не е могълъ да направи нищо за залавянето на тази банда. Съ една искрена изповѣдь, окръжниятъ управителъ рисува положението на нашата полиция и администрация и като похвала за себе си казва, че тая банда, която е слѣзла въ Търновския окръгъ, е прелѣтѣла тамъ за бързо и си е отишла; и съ горестъ констатира, че нашата полиция не е още въ положение да се бори съ такива банди.

И тоя е въпросътъ, г. г. народни представители, който насъ трѣбва да ни занимае. Бандата на Дочо Узуновъ не е една проста банда, като много други — да срѣща по пѣтищата и да бира. Тя е една организация, на която зародишътъ не е въ България, а е на друго мѣсто; тя идва въ България, шири се, стои месеци, следъ извършване на едно престѣпление става невидима — никой не може да я улови; повтаря, потрета и все е невидима! Явява се на едно мѣсто, на друго мѣсто, но никой не може да влѣзе въ диритъ ѝ.

Ние, г. г. народни представители, имаме една организация на полицията. Ние имаме въ новия законъ за нашата полиция единъ отдѣлъ, който се казва „Отдѣлъ за държавна сигурность“, имаме отдѣлъ на тѣй наречената специална политическа полиция. Азъ бихъ желалъ да зная, откакто тая банда се появи въ България, докато тя сполучи да избѣга, каква е дейността на тоя „Отдѣлъ за държавна сигурность“, подъ ведомството на г. министъръ-председателя и министъръ на вътрешнитъ работи?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Ще чуете. Тя е доказала, че действува, съ многото открития, които е направила.

**Н. Мушановъ (д):** Защото тази служба, организирана по най-последнитъ методи на най-изобретателнитъ въ туй отношение, каквито сж болшевицитъ, досега трѣбваше да се прояви съ дейността си, съ бдителността си и съ такта си, за да може да ни даде по-други резултати, отколкото сния, които има. Азъ нѣма да обвинявамъ българската полиция въ провинцията; най-малко бихъ оправдалъ това, дето българска войска се движеше въ преследване на тия разбойници. Не е присѣщо нито на военната организация, нито на оная явна, както я казваме, полиция, да гони по пѣтищата разбойниците. Вие, както и азъ, съ тѣга трѣбва да сте чели показанията на овчарчето, което казва: „Когато ние бѣхме въ гората, минаха автомобили по шосето съ войска и джандаръ да дирятъ Дочо, а той каза: „Да бѣгаме отъ тукъ сега, защото почнаха да ни следятъ“

вече“. Тъзи масови движения сж свършено безполезни. За тия цели, именно за преследване на такива разбойнически банди, които върлуватъ ние, г. г. народни представители, харчимъ много пари за института „Държавна сигурност“. Навредъ, по събрания, ще видите винаги лица, които се нареждатъ край васъ, и ще ги познаете, че тѣ сж вече отъ полицията за държавната сигурност. Полицията за държавната сигурност не е за партийни цели, а за охраняване на държавата. Но тъкмо тамъ тя се оказа негодна. Трѣбваше да се проследи престѣпното дѣло откъде произхожда, къде ще се развива престѣпна дейностъ и съ присъщитѣ на тази полиция методи, да се действува, за да се надѣваме, че ще се откриятъ престѣпниците. Въ туй отношение, г. г. народни представители, по моитѣ сведения, преследването на разбойниците е било абсолютно пасивно, не е имало планъ за действие, нито сж предприемани известни действия, за да се достигне гонимата целъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Много знаешъ!

**Н. Мушановъ (д):** Тогава нѣма защо да се чудимъ, че такова разбойничество може да вирѣе съ месеци въ страната и да не може да се заловятъ неговитѣ автори и провонници. Азъ ще съмъ много доволенъ, особено ако г. министърътъ на полицията опровергае моето казване, защото се касае за охрана на държавата и за спокойствието на народа. Тъзи въпроси не можемъ току-тъй да ги минаваме, ако се върнемъ назадъ и заживѣемъ съ психологията на нашия народъ отпреди два месеца. Не е гордостъ, г. г. народни представители, за нашата държава, че се е отървала отъ една напасть, защото Дочо Узуновъ премина границата, неможейки да живѣе въ горитѣ презъ зимата. Горчива е насмѣшката на Дочо Узуновъ: „Сбогомъ, г. Ляпчевъ, азъ си отивамъ, но ще се върна пакъ, когато гората зазеленѣе“.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да заключа сега, какви сж длъжноститѣ на управника, на българската полиция, на българската държава. Ще премина на друга една тема, която е много близка до тази, на която сега говоря. Касае се за всички онѣзи убийства, които станали въ нашата страна, безъ да могатъ да се откриятъ убийцитѣ, безъ да могатъ да се наложатъ чадлешнитѣ санкции за престѣпленията, които се вършатъ.

Г. г. народни представители! Има известни въпроси, които могатъ да тревожатъ всички ни; има известни въпроси, които трѣбва да загрижатъ всички ни, защото тѣ не сж въпроси отъ областта на всѣкидневнитѣ партийни ежби, ами сж въпроси отъ голѣмъ интересъ за българската държава и за бъдещето на нашия народъ. Престѣпления ставатъ и ще ставатъ; въ България въ последнитѣ години тѣ сж се много увеличили. Азъ нѣма да ви чета списъцитѣ за убийствата, които сж станали въ нашата страна.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Ще видишъ, че сж се намалили.

**Н. Мушановъ (д):** За убийствата ще трѣбва да се дирятъ много причини. Не съмъ азъ, който ще отдамъ нѣкаква вина на министъра на вътрешнитѣ работи или въобще на управлението, заради туй, че престѣпленията въ България сж се увеличили много. Има много причини отъ общественъ, политически и другъ характеръ, които могатъ да засилятъ престѣпността; има причини лични и обществени, които могатъ да направятъ единъ човѣкъ престѣпникъ — това е свършено другъ въпросъ. Азъ искамъ да се спра върху длъжноститѣ на българската държава, която, въоръжена съ срълствата, които има — въоръжената сила — може да предохрани престѣпленията, може да издири убийцитѣ и да ги залови, а следъ това друга една служба въ страната, правосъдието, ще ги накаже.

Г. г. народни представители! Кой отъ насъ не се тревожи, когато вижда всѣки денъ вестницитѣ да се пълнятъ съ описания на редица убийства, станали по софийскитѣ улици или нѣкъде изъ българскитѣ градове? Преживѣе се нѣкоя вечеръ тревога отъ убийство, на другия денъ жертвитѣ се погребватъ, а убийцитѣ ги нѣма, въпрѣки всичкото усърдие на полицията да ги открие. Фактъ е, че никой отъ убийцитѣ не е откритъ. Азъ чувствавамъ тъжата, особено на министъръ-председателя, какъ, въ туй време, когато съдбата е отредила той да бѣде министъръ-председателъ, имаме братоубийствени борби въ страната въ такива голѣми размѣри, каквито никога въ миналото не сме имали.

Г. г. народни представители! На всѣки българинъ е тъжно, че близки до насъ сжщества, пожертвувани отъ

неправдитѣ на свѣта — македонски бѣжанци — нахлува въ нашата страна. Стотици хиляди македонски семейства, прокудени отъ родни огнища чрезъ жестоката неправда, дойдоха у насъ; тѣ сж наши братя, тѣ сж членове на нашия народъ. Всички сж право протестираме противъ несправдитѣ и насилията, които сж извършени надъ нашитѣ сънародници. Убеденъ съмъ, че всѣки отъ насъ се радва съ едно чувство на българинъ, когато вижда мирни граждани, събрани на единъ конгресъ, едногласно да взематъ своитѣ решения за протестъ противъ несправдитѣ и за борба съ мирни сръдства за повече правда и свобода за потиснатитѣ братя. Г-да! Тази мирна дейностъ, която ние констатираме, позволяватъ всичкитѣ закони не само на България, но и законитѣ на човѣчината и на правдата. Но ние сме изправени предъ братоубийства, които разтревожиха дълбоко българската душа.

Революционерътъ има свое разбиране, свой моралъ, свое право. Но, г. г. народни представители, и държавата има свое разбиране, свое право. Тя съхранява реда и гарантира живота на хората въ името на закона, който не е само плодъ на нѣкаква мисль и моралъ на отбѣлна групировка, а е изразъ на общата воля на цѣль народъ. Някоя организация нѣма право да се бунтува срещу закона. Никога нѣма политикъ или държавникъ да възприеме методитѣ на революционера, никога революционерътъ не трѣбва да се сърди на управника, че иска да гарантира реда въ държавата. Това сж такива банални работи, че трѣбва да се разбератъ въ тая държава. Една държава, която защитава общи интереси, охранява живота на гражданитѣ, е длъжна, додето се простира територията на българското царство, да охранява живота на всѣкого отъ потиснатитѣ братя. Г-да! Тази мирна дейностъ, която ние констатираме, позволяватъ всичкитѣ закони не само на България, но и законитѣ на човѣчината и на правдата. Но ние сме изправени предъ братоубийства, които разтревожиха дълбоко българската душа.

Г-да! Държавата има своитѣ сръдства, има полиция, която предохранива и издира. За нещастие, ние досега не можахме да видимъ нито предохранилостъ, нито можахме да констатираме издиране на нѣкое престѣпление. Всичко това гнети българската душа. Покрусва се чувството на законностъ и на правда, когато една организирана държава не е въ положение да открива престѣпниците, нито пъкъ има органи, които могатъ да накажатъ престѣпника. Насъ не ни интересуватъ побужденията на всѣки похитителъ срещу живота или правата на гражданина. Полицията има предназначение да предохранива и да открива. Правосъдието може да сѣди. Тамъ, предъ правосъдието, може всѣки да доказва своитѣ побуждения, да пледира, че има много висши морални съображения, обществени съображения, нахърнена честь — които сж го подтикнали къмъ престѣпление — въобще да посочи мотивитѣ на своята дейностъ. Всички тия съображения не могатъ да интересуватъ държавата, нито да интересуватъ полицията, която трѣбва да охранява реда и да издира престѣпленията. Въ това отношение, мене ми се чини, че заблуденията трѣбва да се премахнатъ. Трѣбва да се разбере, че ние ще абдикираме отъ държавната властъ, ако каквито и да било благородни побуждения биха могли да мотивиратъ неиздирането на престѣпления, чиито резултатъ е проливането на кръвъ по българскитѣ улици. Това трѣбва да се разбере. Съ неспособността на държавата чи, г. г. народни представители, да може да предохранива и открива престѣпленията, създава се вече едно пакостно настроение въ страната; създава се поощрение за престѣпления, за всички отклонения отъ законитѣ; създава се настърление по силата на нѣщата; всѣки единъ, който е наклоненъ къмъ престѣпление, се настърчава когато знае, че нѣма да бѣде откритъ и сжденъ. Всички чувстваваме, какво българската властъ и до днесъ още си остава слаба, некадърна да открие престѣпленията, както и не е могла да ги предотврати. Нѣма защо да ме упрѣквате, когато ви казвамъ, че това е единъ фактъ, който се отбелязва отъ цѣлото общество. Ние бихме си затворили очитѣ, ако не кажемъ нѣколко думи по него въ Народното събрание.

Г. г. народни представители! Ако държавното ни управление е такова, ако сръдствата на държавната охрана сж негодни, нима можемъ да бждемъ спокойни, че действително сме гарантирали реда въ страната и живота на българскитѣ граждани? Има ли нѣкой, който може да поеме куража да каже, че страната живѣе нормално, и че всичкитѣ изстѣпления и безредия, които ставатъ, не сж признакъ на една слабостъ на нашата държавна организация, не сж слабостъ на едно управление, което въ момента управлява?

Г. г. народни представители! Ако тия факти сж вѣрни, запитвамъ се: има ли нѣкой отговоренъ въ тая страна за проявеното безсилие, и може ли, констатирайки тая разглобеност на нашата държава, да не подиримъ отговорност? Навежда ме на тая мисъл и отговорътъ на търновския окръженъ управител, който казва: „Защо закачате почтенигѣ хора, каквито сме ние, окръжнитѣ управители, които употребяваме всички усилия и искаме да въдворимъ редъ, обаче, условията на живота ни попрѣчватъ да изпълнимъ своитѣ длѣжности. Каква отговорностъ имаме ние, та се е нахвърлило общественото мнение върху насъ, като на хора, които сж отговорни за всички тия престѣпления?“ Г. г. народни представители! Въ това има едно заблуждение, да не кажа, едно недоразумение. Слабостта, която се показва отъ едно правителство, което и да е то, тази слабостъ не може да остане вѣчна, като недѣлгъ на самата държава. Парламентарното управление е създадено, за да може да се намѣрятъ отговорноститѣ за различнитѣ престѣпления или опущения, които ставатъ. Парламентарното управление е управление на отговорности. Единъ управникъ може да е най-почтенъ човѣкъ, може да е най-уменъ човѣкъ, но когато, по една сѣдба нещастна, отъ дейността му последватъ несполуки, народътъ държи него отговоренъ. Този, който управлява, нѣма углавна вина, но има една политическа вина, която въ законитѣ не се предвижда, и тази вина се изкупува въ политическата отговорностъ, която трѣбва да понесе. Тази политическа отговорностъ е за назидание на всички онѣзи, които идатъ следъ него. Всѣки управникъ трѣбва да бѣи, трѣбва да употребява усилия, трѣбва да разбира длѣжността си и да я изпълнява съ преданостъ, но ако не сполучи, народътъ дири пакъ отговорности отъ него. Държавата е редъ. Когато престѣпления и издевателства могатъ да се вършатъ и не се откриватъ престѣпниците, тогава анархия ще цари. Азъ се спирамъ на тая тема, защото цетохъ въ вестницитѣ изявленията на г. министър-председателя: „Нѣма отговорни и не можъ да има, защото вредъ въ свѣта ставатъ такива престѣпления, вредъ има престѣпления, които не сж издирени“.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Кжде съмъ казалъ азъ това, че нѣма отговорни?

**Н. Мушановъ (д):** Нѣма да ви чета вестницитѣ.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Тогава недейте ги цитира.

**Н. Мушановъ (д):** Азъ смѣтамъ, че въ туй отношение съ Васъ нѣма да се съгласи и болшинството, защото тия спорове помежду него и Васъ се водятъ два месеца.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Г. Мушановъ! Азъ не желая никого да притисна въ нищо.

**Н. Мушановъ (д):** Не е въпросъ за притискане.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Но Вие внимавайте, когато приказвате. Дочо Узунъ съ кого е съдружникъ?

**Нѣкой отъ лѣвицата:** А-а-а!

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Да, да, азъ го казвамъ много сериозно.

**М. Бечевъ (д):** Шашармаджилѣци!

**А. Малиновъ (д):** Азъ предлагамъ, министърътъ на вътрешнитѣ работи да хване неговитѣ съдружници.

**Н. Мушановъ (д):** Щомъ знаете съдружницитѣ, хванете ги.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Съдружници сж тия, които даватъ подслонъ на тия разбойници.

**Д. Каранешевъ (д):** Открийте ги и ги хванете.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Азъ ги хващамъ, а ги поощряватъ други.

**А. Малиновъ (д):** Подслонителитѣ и поощрителитѣ, тѣхъ хванете. Това е Вашиятъ дългъ.

**Д. Дерлипански (з. в):** Кои имъ даватъ подслонъ?

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Вие трѣбва да ги знаете по-добре, щомъ се обаждате. Я ми кажете Вие, ре-

читѣ, които се държаха на вашия конгресъ — напр. речта на г. Гичевъ — не бѣха ли цѣла апология на разбойницитѣ?

**Д. Дерлипански (з. в):** Какво има въ тая речъ?

**А. Малиновъ (з. в):** Не е вѣрно.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Какъ да не е вѣрно? Вѣрно е.

**И. Дерлипански (з. в):** Укриватели на разбойници има между васъ. Когато сѣдиха Дойно Белевъ, предъ Софийския окръженъ сѣдъ се изнесе, че единъ членъ отъ кабинета, на който Вие сте председател, му е давалъ покровителство.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** На мене такова нѣщо не ми е известно.

**И. Дерлипански (з. в):** Идете въ Централния затворъ.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Кажете името, за да Ви отговоря. Азъ казахъ за речта на Гичева, а Вие кажете името на оня, който го е покровителствувалъ, за да Ви отговоря.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Земледѣлската парламентарна група внесе тукъ едно предложение да се направи една анкета за причинитѣ на разбойничеството. Този въпросъ е свършено оглѣденъ, и азъ на него не ще се спра. Намъ ни предстои да преценимъ: държавнитѣ органи, охранителитѣ на реда, какво сж направили, изпълнили ли сж длѣжността си, и ако не сж я изпълнили, какви отговорности носятъ? Мене ми се струва, че съ поддържането на тезага, че не трѣбва да има отговорници, ние рѣжемъ клона, на който стоимъ. Не трѣбва въ нашата страна, която е парламентарна, да навиква гражданството да смѣта, че щомъ като има опущения и безрезультатни действия на органитѣ на властта, нѣма отговорници, защото съ туй се доказва слабостта на държавата.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Полицейскитѣ приставъ не бива да се смѣсва съ министра.

**Н. Мушановъ (д):** Полицейскитѣ приставъ мене не мѣ интересува.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Не те интересува, защото си безогледенъ въ обобщенията си.

**Н. Мушановъ (д):** Ако неговиятъ началникъ е взелъ всички мѣрки, като човѣкъ, който ръководи едно дѣло, и ако полицейскитѣ приставъ не е изпълнилъ нарежданията му, той ще носи върху себе си отговорностъ углавна.

За менъ въпросътъ се свежда другаде. Дирекцията на полицията е едно учреждение, снабдено съ всички срдства и органи за специалнитѣ служби на държавната охрана, на държавната сигурностъ. Тя има тайна полиция, която не се движи по улицитѣ съ пагони, която има специално назначение. Тя е по-гѣвкава, тя има своитѣ методи и начини на действие. Когато констатираме, че тя именно не е изпълнила длѣжността си, мене ми се струва, че има отговорностъ. Мене не ме интересува личността. Азъ ви казвамъ, че може да бѣде най-почтенигѣ човѣкъ, може да бѣде човѣкътъ, който споредъ своето разбиране и способности да е направилъ нѣщо, но трѣбва да се даде жертва поради негодността на държавата да се справи съ тия голѣми престѣпления. Съ неиздирването на тия престѣпления, на които ние сме свидетели, и съ ненамирането на отговорнитѣ се уронва престижътъ на държавата. Не бихъ отишелъ дотамъ, защото знамъ, какви сж правитѣ у насъ, но азъ мога да ви дамъ хиляди примѣри отъ чужбина, когато министритѣ сж смѣтали за своя политическа длѣжностъ да се оттеглятъ при единъ неуспѣхъ, при една грѣшка на тѣхенъ подведомственъ. Вие знаете това, нѣма защо да ви го казвамъ. Не може да не се даде жертва и въ нашата страна. Не може да седите, г. Ляпчевъ, съ спокойствие, че Дочо Узунъ миналъ-заминалъ, че хората си умрѣха и всичко се забрави, защото има едно нѣщо, което не се забравя, а то е, че държавата трѣбва винаги да бѣде силна и способна да гарантира редъ и спокойствие. Ако не може да стори това, противообщественитѣ инстинкти се събуждатъ и получаватъ сила тъкмо отъ безсилието на държавата. Заради това ние държимъ отговорности, които, мене ми се чини, Вие бѣхте длѣжни да дирите по-напредъ отъ насъ.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** То е работа на вътрешната служба — ще ги подири и ще ги намъри.

**Н. Мушановъ (д):** Г-да! Тъзи сж двата по-голъми въпроси, засегнати почти отъ всички изродни представители отъ опозицията, въпроси, които не можемъ да отхвърнемъ мълкомъ, само съ една насмивка и да ги забравимъ, защото били отлетѣли въ миналото. Примѣръ трѣбва да дадемъ тъкмо за бъдещето. Безотговорната слабостъ, която държавата проявява, е примѣръ лошъ. Той се използва отъ всички: и отъ ония, които нехаятъ, и отъ ония, които искатъ да разиграватъ страстите си и да даватъ господство на инстинктитѣ.

Г-да! Азъ не зная дали ще сте възхитени отъ туй вътрешно положение въ страната, което ние изживѣхме, и отъ тѣзи две по-крупни събития, които станаха и които за известно време държаха на шрекъ общественото мнение въ страната. Може би ще сподѣлите оптимизма на г. министра и, най-важното, да сподѣлите и неговото мнение, че по въпроситѣ, които ни вълнуватъ, правителството изпълни дълга си и вие ще изпълните вашия, като празното мѣсто, оставено въ отговора на тронното слово, остане празно, безъ да споменете нито дума по важнитѣ въпроси, които засѣгнахъ, да се откажете отъ тѣхъ, като смѣтате, че ние, и държавата, и народътъ, все сме ги изживѣли. Ако сте способни да направите туй, ще го направите, но мене ми се чини, че ще обвините сами себе си и нѣма да дадете удовлетворение на възбудената съвѣсть, която ние констатираме въ страната.

Г-да! Въ моментитѣ, въ които живѣемъ, има другъ единъ въпросъ, който сжщо тревожи, който не е въпросъ отъ миналото, който е настоящъ въпросъ, тревоженъ, важенъ; това е въпросътъ за стопанското положение на нашата страна, за стопанската криза или по-право за кредитната криза, която нашиятъ народъ живѣе — въпросъ много обширенъ и много сериозенъ, мѣстото на който може би е по-добре да се дебатира при общитѣ дебати по бюджета. Азъ тукъ нѣма да ви занимавамъ продължително съ него, ще го мина много-много набърже, като засегна нѣкои други по-важни, по-известни въпроси, които вълнуватъ обществото, което ги разисква.

Г-да! Не съмъ отъ ония, които ще отдаватъ вина на правителството затова, напр., че редъ години става имаме недородъ въ България; не съмъ отъ ония, които ще поддържатъ, че правителството е отговорно за беднотията въ страната или че житото се продава евтино, че въобще продуктитѣ на селското стопанство днесъ сж безъ цена. Тѣ сж въпроси извънъ волята и възможноститѣ на правителството; тѣ сж злини, които ни дойдоха отъ други сили, свършено чужди на дейността на правителството, и по тѣхъ азъ нѣма да кажа нито дума. Нѣма защо да се спирамъ дълго върху туй, че сме единъ беденъ народъ — беденъ тѣй, както не е никой народъ въ Европа. Който би се отдалечилъ малко отъ софийскитѣ улици — където вижда повечето единъ фалшивъ блѣсъкъ на външността, а отвътре навредъ цари беднотията — и би отишълъ въ по-малки градове или въ села, ще констатира действително мизерното положение, въ което се намира българскитѣ граждани. Българинътъ е беденъ и едва може да надсмогне да удовлетвори своитѣ елементарни нужди: да се нахрани, да се облѣче и да си намъри подслонъ.

Но, г. г. народни представители, държавата има длъжностъ и спрямо стопанството на страната. Ние не сме отъ ония, които ще поддържатъ, че държавата трѣбва да стане земеделецъ; нито ще поддържа да стане търговецъ или индустриалецъ. Но все-таки, поне по оня мирогледъ, който имаме върху държавнитѣ работи, всички възприемаме, че държавата въ сегашното общество е регулаторъ на стопанскитѣ отношения, регулаторъ и помирителъ на стопанскитѣ конфликти, които се случватъ въ стопанския животъ на страната. Азъ ще искамъ да отбележа само два случая, които правятъ впечатление въ сегашно време. Нѣма сжщо разногласие между насъ, че основата на нашето национално богатство, това е производството на селското стопанство. Ние сме една селска земеделска страна, страна на дребно земеделско производство, и първитѣ грижи на всѣка властъ и на всѣка партия трѣбва да бъдатъ насочени къмъ селото, доколкото то е източникъ и основа на забогатяването на цѣлия народъ и на цѣлата държава.

Г-да! Мене ми прави впечатление, действително, единъ въпросъ, който се повдигна и невземаването грижи отъ страна на държавата по него; той е въпросътъ за вноса на чужди храни въ страната.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Ха да видимъ сега, какъ ще го помиришъ съ основнитѣ положения, доколкото ги чухме!

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Въ страната се внесоха повече отъ две хиляди вагона храни чуждо производство, което взе отъ българския гражданинъ надъ 200 милиона лева — стотици милиона лева.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Всичкиятъ вносъ отъ цѣлата тая категория до м. септемврий включително — до преди единъ месецъ и половина, два да речемъ — възлиза на 117 милиона лева.

**Н. Мушановъ (д):** Внесени сж 2.000 вагони. Азъ вземамъ за върна статистиката отъ „Търговско-промишленъ гласъ“.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Азъ по вагони не ги зная, а по стойностъ.

**Н. Мушановъ (д):** 2.000 вагони сж . . .

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Кажете стойността имъ. Кажете царевица по 3-50 л. килограма.

**Н. Мушановъ (д):** . . . и тѣ представляватъ една стойностъ отъ 200 милиона лева. Въпросътъ, г-да, не е за царевицата по 3-50 л. килограма, защото никой не изнася царевица по такава цена.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Изнасятъ я.

**Н. Мушановъ (д):** Въпросътъ е за вноса на чуждо жито. Случихъ се единъ день на Русенския кей и видѣхъ 500—600 коли, дошли отъ селата — както съмъ виждалъ да идватъ, за да продаватъ храни — и бѣхъ изненаданъ, когато ми казаха, че всички тия селяни чакатъ да купятъ жито за прехрана и семе. Това бѣше чуждо жито, дошло отъ Сърбия и Унгария. Азъ четохъ едно възражение, направено вчера на г. Томовъ отъ г. министър-председателя: „Причината, дето не вземахме мѣрки, за да ограничимъ вноса, бѣ тази, че много търговци бѣха събрали голѣми количества жита и не искаха да ги продадатъ на поевтина цена; ние трѣбваше да пустнемъ жито отъ чужбина, за да нормираме цената на житото“.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Не да го пустнемъ, но ако го спремъ, още по-голъма пакостъ ще направимъ и на търговеца, и на производителя, защото ще държатъ нашето жито, безъ да го продаватъ, и въ края на краищата, цена още по-ниска, а житото е артикулъ, който ще се изнася. Ние не сме страна, която има недостигъ на житни храни, та ще регулираме нив ценитѣ съ запрещение на вноса. Ние сме страна, която дори въ лоши години е изнасяла храни.

**Б. Ецовъ (д):** Не стои така тоя въпросъ.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Не стои така за търговцитѣ по гаритѣ. Зная това и ги съжалявамъ. Преди 4—5 месеци тѣ бѣха при мене и когато искаха да спираме вноса, азъ имъ казахъ: бързайте да продавате, защото мѣчно може би ще намѣрите тия цени.

**Б. Ецовъ (д):** Азъ навремето дойдохъ при Васъ и Ви молѣхъ да не допускате вноса затуй, защото ще се отрази зле.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** 8 л. бѣше килограмътъ пшеница тогава тукъ. Да не допускаме вноса на жито въ България — извинявайте!

**Б. Ецовъ (д):** Не трѣбваше да го допустнете, защото . . .

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Когато въ чужбина житото бѣше 6 л. килограмътъ, азъ да не допускамъ вноса! Азъ ги съветвахъ: понижете ценитѣ си. — „Не, купили сме житата на високи цени“. — Да, това е търговия. Бъркаме ли се въ печалбитѣ ви, когато печелите повече?

**Б. Ецовъ (д):** Кога е било това?

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Презъ м. май или юний. — Ако отъ мѣстото, където е г. Ецовъ, не сж идвали, идвали сж други, мои лични приятели.

**Б. Ецовъ (д):** Продажбата и цената на хранитѣ днесъ не е въ зависимостъ отъ волята на производителя, а отъ неговитѣ нужди: притиснатъ отъ бирници, той продава своитѣ произведения на безценица. Тая безценица още повече се увеличава отъ вноса.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Той е добър демагог.

**Б. Ецов (д):** И дотогава, докогато Вие ще позволявате вноса на земеделски произведения от странство в тая земеделска страна, бждете увърени, г. министър-председателю, че тоя народ ще мизерствува, ще живее в неволи, ще изнемогва и ще умре дори от глад. Така е.

**Министър-председател А. Ляпчев:** На тия силни думи дължа да направя една малка корекция.

**Н. Мушанов (д):** Направи я подире.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Извинете, г. Мушанов. — Нма случай, където на околност или на село, което се намира в едно стъснено положение поради неурожай, да не му е отсрочено изплащането на дълговетъ.

**Б. Ецов (д):** Така Ви се донася, но въ сщност не е така.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Азъ Ви говоря факти.

**Б. Ецов (д):** Г. министър-председателю! Всичкото ми уважение към Васъ, но не е така.

**Председателствуващ А. Христовъ:** (Звъни)

**Министър-председател А. Ляпчев:** Какъ да не е така. А пъкъ освенъ това, тая година поземелниятъ данъкъ, понеже се размѣта, не се събира отъ никого. Това е фактъ. Какво ми приказвате Вие!

**Б. Ецов (д):** Отъ всички се събира.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Кого лъжете! Имайте малко срамъ, когато говорите тукъ!

**Б. Ецов (д):** Азъ ще Ви дамъ точни сведения отъ Земледѣлската банка.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Азъ ще Ви кажа какво е въ Земледѣлската банка.

**Б. Ецов (д):** Извинете, г. министър-председателю, позволете ми нѣколко думи. Азъ зная, че на Васъ не се донася самата истина, това, което е въ действителностъ. Преди нѣколко дни, на 20 т. м., ми се струва, по поводъ на едно питане, отправено къмъ Васъ отъ г. Калоянъ А. ноловъ, Вие сте заявили, че абсолютно никому не е намалявъ кредитътъ.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Не е намалявъ.

**Б. Ецов (д):** Отъ справката, която азъ направихъ, се оказва, че почти на всички частни банки и на всички частни лица, които иматъ кредити въ Народната банка, кредитътъ е намалявъ. Това е истината. Намалявъ е кредитътъ и на частнитъ банки, и на отдѣлнитъ търговци, които сж били кредитирани отъ Народната банка. Защо отричате, че сж намаляени кредититъ?

**Министър-председател А. Ляпчев:** Азъ Ви казвамъ, че Народната банка постепенно е увеличавала кредита на частнитъ банки отъ 700 милиона лева, колкото е билъ първоначално, на 1 милиардъ и 200 милиона.

**Б. Ецов (д):** Но по-рано.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Сега, сега, не по-рано. Всѣки месецъ е това. Азъ ще запуша всички уста, които, безъ да познаватъ работитъ, приказватъ. Азъ знамъ какъ е. Вие слушате само шума на ония нещастни хора, които сж пострадали, защото не сж били предвидливи.

**Б. Ецов (д):** Банката заплашва кредитнитъ институти да не даватъ кредити.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Ха, заплашва! Утре ще Ви развия тоя въпросъ и ще видите.

**Б. Ецов (д):** Докато оня, който е взелъ сръдства отъ банкитъ, не ги върне, кредитътъ му се спира, не му се дава абсолютно нищо. Ето откъде произхожда злото.

Заплашени отъ спиране кредита имъ отъ Народната банка, заплашени отъ своитъ вложители на сръдства, частнитъ банки престанаха да даватъ кредити комуто и да било. Това стана причина да замре стопанскиятъ и финансовиятъ животъ на страната.

**Председателствуващ А. Христовъ:** (Звъни) Продължавайте, г. Мушановъ.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Нека се разберемъ по тоя въпросъ; нма защо да се караеме. Въпросътъ не е за острастяване; въпросътъ е да се разбере, дали правителството е действувало планомерно, съ огледъ на една политика, която трѣбваше да даде известенъ резултатъ, или не.

У насъ ценитъ на житата бѣха по-високи, отколкото въ чужбина. И тукъ г. министър-председателъ преди нѣколко дена ни каза: „Това е единъ естественъ стопански законъ. Тамъ, където се намиратъ по-благоприятни условия, тамъ, където житото е по-евтино, отъ тамъ търговецътъ ще го купи. Отъ чужбина предложиха по-евтини жита, и той купи отъ тамъ на по-евтина цена“. Тая мисль, г-да, е много права, но ако свѣтътъ бѣше една държава, ако произведеното на едно мѣсто, където и да било то, можеше да отиде безпрепятствено на ония мѣста, където то не се произвежда, на едни износни цени, ако нмаше митнически граници, и ако всѣка държава нѣмаше своя политика за защита било на своята индустрия, било на своето земледѣлие. Отъ десетина дена въ французката камара се разисква единъ специаленъ законъ за защита на житото.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Франция прави това, защото не изнася, а внася жито.

**Н. Мушановъ (д):** Г. министър-председателю! Позволете да се изкаже човѣкъ.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Корегирамъ Ви само.

**Н. Мушановъ (д):** Тая година въ Франция реколтата, като никога, е изобилна, и Франция не само че нма да има нужда да внася жито отъ вънъ, но може би ще има и излишъци, които ще изнесе навънъ.

**Министър-председател А. Ляпчев:** Нма излишъци.

**Н. Мушановъ (д):** И какво правятъ французкитъ управници? Понеже цената на житото, което се внася, винаги е по-ниска, конкурира мѣстното производство и може да се предизвика цѣла паника, създаватъ изведнѣжъ законъ. 22 интерпелации наводниха Народното събрание по този въпросъ, и тамошниятъ министъръ на земледѣлието Хенси трѣбваше да внесе набързо законъ за защита на мѣстното жито. И френскитъ управници, както и нашитъ, знаятъ, че има подписана една международна конвенция за постоянното намаляние и премахване на митата, но предъ видъ на нуждата да се защити мѣстното производство, създадоха веднага законъ за цѣльта, който гонятъ. Въ две постановления законътъ гласи следното: първо, всички чужди жита, които се внасятъ — иматъ нужда отъ тѣхъ, понеже съдържатъ повече глутенъ — ще се смѣсватъ съ мѣстнитъ жита, като се опредѣля единъ рош centage каква смѣсь чуждо жито ще се поставя въ мѣстното жито; второ, всѣки търговецъ или мелничаръ, който получи чуждо жито, се задължава въ три месеца да изнесе съответното количество брашно въ чужбина, и ако следъ три месеца се окажатъ останали запаси, тогава имъ се връща вносното мито, което сж платили, за да се допустне пакъ износъ въ чужбина, и да не може евтиното чуждо жито да конкурира мѣстното производство.

Г. г. народни представители! Френската държава сщщо е ограничена отъ международни постановления за митата, но се дава право на министра на земледѣлието да повишава или да намалява митата съ огледъ стойността на житото въ Франция. Ето една разумна мѣрка, която предвиждатъ хората. За едно изключително обстоятелство диятъ изключителенъ цѣръ и го намиратъ, като го нагаждатъ къмъ ония ограничения, които иматъ по международни договори. Въ България винаги може да се внесе по-евтино чуждо жито, което да конкурира българското производство. Нали стремлението на г. министра на земледѣлието въ толкова годишната му дейностъ е тъкмо да получимъ по-голямъ добивъ, и житото да има по-евтина цена. Нека даде Богъ единъ денъ да достигнемъ и този резултатъ. Но това е единъ процесъ по-бавенъ. Ние виждаме, че въ страната имаме жито едвамъ да се изхранимъ,

а житото въ чужбина ни конкурира. Тукъ не е въпросъ само за търговците, които сѣ събрали жито. Азъ поддържамъ гледището на г. Ляпчевъ, ако у насъ има такъвъ монополъ — търговците да сѣ събрали житото и да искатъ да повишатъ цената му.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** 2.000 вагона, натоварени съ храни, седятъ между Варна и Русе и между Варна и Горна-Орѣховица. Това сѣ моитѣ сведения. Вие не знаете тази работа.

**М. Бечевъ (д):** Житото е още въ производителя.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Вие знаете, че има стари храни у насъ.

**Б. Ецовъ (д):** Щомъ има, защо позволявате вносъ?

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Защото ще ги поощря да държатъ житото на висока цена и утре да не вдигатъ гюрултия, че азъ съмъ станалъ причина да губятъ. Азъ ще ви разясня какво е въ Франция.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Държавата дава съ стотици милиона лева за поощрение и за силване на селското производство. Ако всичките тия сръдства се даватъ, за да увеличимъ производството и не можемъ да вземемъ съответни мѣрки срещу конкуренцията на чуждото производство, мене ми се чини, че ние харчимъ паритѣ си, за да имаме само продуктъ, а да не можемъ да го пласираме въ собствената си държава. Азъ повдигамъ този въпросъ и смѣтамъ, че навремето той можеше да бѣде регламентиранъ така, щото отъ нашето и тъй бедно стопанство, отъ Българийката да не излѣзатъ 200 милиона лева.

Г. г. народни представители! Вториятъ въпросъ, който се дебатира тукъ и по който се дигна шумъ и вѣнъ отъ Парламента, е бедственото положение на нашитѣ селски стопанства и особено политиката, която Земледѣлската банка има въ последно време — да продава селскитѣ имоти.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Земледѣлската банка не продава селски имоти, г. Мушановъ. Земледѣлската банка подканя длъжниците селяни къмъ нея да приведатъ въ редъ своитѣ задължения. Поне Вамъ не прилича да говорите това.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Азъ имамъ отговора на Земледѣлската банка, както и съобщението на оня вестникъ, който не можете да подозирате, че е опозиционенъ, именно в. „Северно ехо“, отъ който вземамъ сведенията си.

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Та той е напълно опозиционенъ вестникъ.

**Н. Мушановъ (д):** Може да е такъвъ, откакъ станаха фашисти.

**Х. Силяновъ (д. сг):** Г. министърътъ на земледѣлието вчера и завчера направи декларации по това.

**И. Лѣкарски (д. сг):** Този въпросъ се изясни вече — обявяватъ за продажба ипотекирани имоти, но продажбитѣ не ставатъ.

**Н. Мушановъ (д):** Прави тѣжно впечатление, когато се чете в. „Северно ехо“, който не хвърля клюки и голословни обвинения, а изрично посочва нумерата на обявленията съ които се обявяватъ за проданъ имоти на нашитѣ селски стопани.

**Х. Силяновъ (д. сг):** Г. Мушановъ! Дадохъ се обяснения по този въпросъ. Действително обявления за продажби има, но продажби нѣма. Земледѣлската банка дава обявления за продажби на имоти, за да се стреснатъ нейнитѣ длъжности — нищо повече.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Нѣма да ви отнемемъ времето, за да ви чета списъка на обявенитѣ продажби, защото действително всѣки човѣкъ, който следи горе-долу работитѣ у насъ, когато го чете не може да не бѣде поразенъ. Ще ви кажа, че само въ Плъвенска околия сѣ описани за продажба имотитѣ на повече отъ 2.500 души земледѣлци-стопани — нѣщо, което за менъ е даже невѣроятно.

**Н. Пѣдзевъ (д. сг):** Това се чете вчера

**Н. Мушановъ (д):** Въ с. Вѣлчи-Трънъ, на 90 семейства имотитѣ сѣ описани за проданъ и продажбата имъ е обявена за 28 ноемврий т. г. — за днесъ. Това сѣ факти. Казватъ, че сѣ четени; азъ нѣма да ги чета. Ще ви кажа само, че въ с. Дисевница-Търнене сѣ обявени за продажба имотитѣ на 68 стопани; въ с. Бохотъ — на 61 стопани; въ с. Полишатъ — на 79 стопани; въ с. Радиненецъ — на 59 стопани.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Не имъ се продаватъ имотитѣ.

**Н. Мушановъ (д):** Обявени сѣ за публична проданъ на 28 ноемврий т. г.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Работата е, че не ги продаватъ и нѣма да ги продаватъ. Земледѣлската банка само ги приканва да уредятъ смѣтките си. Ако и вие започнете да поучавате селското население, което е длъжникъ къмъ Земледѣлската банка, на безредице — тогазъ на добъръ частъ! (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Земледѣлската банка ще ви каже колко стотици милиони лева е хвърлила въ повечко.

**Б. Павловъ (д):** Какъ нѣма да продаватъ на публична проданъ имотитѣ, когато сѣ обявени за проданъ? Ще се явятъ единъ, други, трети. да наддаватъ.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Не съмъ азъ, който ще кажа отъ трибуната на Народното събрание, че не трѣбва да се събиратъ данѣци. Азъ искамъ тукъ да изтъкна бедственото положение, въ което сѣ изпаднали нашитѣ селски стопани и да ви кажа кредитната криза, за която ще ви говоря малко по-после, какъ се отразява върху селото. Отговорътъ на Земледѣлската банка отъ вчера показва най-добре въ какво положение е нашето село. Какво се казва въ отговора? Тѣ казватъ: (Чете) „Има клонове, чийто краткосрочни портфейли сѣ въ 60% дори до 80% отъ сумитѣ просрочени“. Значи, 80% отъ личния кредитъ, даденъ на нашитѣ земледѣлци, на нашитѣ селяни е просроченъ и тѣ сѣ въ невъзможност да го платятъ. Това казва Земледѣлската банка, не го казва нѣкой партизанинъ въ своето партизанско острѣвие. По-нататкъ. (Продължава да чете) „Дадохме строги нареждания до всички клонове, управителитѣ лично да се опитатъ да въздействуватъ върху неизправнитѣ длъжници, като обикалятъ района си и предприематъ чести провѣрки на стопанствата имъ“.

Явно е, г. г. народни представители, — никой не отрича — че имотитѣ, които сѣ описани отъ Земледѣлската банка, ще се продаватъ. Но тѣ казватъ: опасно е положението на банката, 80% отъ кредититѣ е невъзможно да се плащатъ. Е добре, мене ми се чини, че самиятъ отговоръ на Земледѣлската банка съдържа, г-да, тъкмо онова, отъ което се плашимъ ние. То е, че положението на селянина е много тежко и че банката въ своитѣ усилия да събира вземанията си е прѣбѣгнала до това крайно сръдство — продажбата на селскитѣ имоти. Това, г-да, трѣбва да не става, да не се допуска въ една страна, каквато е нашата, земледѣлска. Ако отидемъ до продажбата на селскитѣ имоти, има друга опасностъ. Практикува се саботажа, една негласна спогодба помежду селянитѣ въ едно село, да не купуватъ никога имота на свой съселанинъ. Всичкиѣ имоти падатъ въ безпеница и тогава могатъ да ги закупятъ само нѣкои чорбаджии или лихвари. Въ такова бедствено положение, убеденъ съмъ, че никой не желае да види селото; убеденъ съмъ, че и управлението не го желае. Но ако изнасямъ това, то е за илюстрация, за да покажа, въ какво бедствено положение се намира селото и до какви крути мѣрки прибѣгва Земледѣлската банка за събиране на своитѣ вземания. Но тѣзи крути мѣрки трѣбва да се избѣгватъ. Отъ голѣмъ интересъ за българското стопанство и българската държава е, такива крайности да не се допускатъ.

Г-да! Азъ ида на моята мисълъ, относително кризата, която днесъ претърпѣва индустрията и търговията въ нашата страна. Доста тревожни статии четемъ отъ нѣколко дена въ вестницитѣ. И нека спомена пакъ, че тѣзи тревоги не излизатъ отъ опозиционния печатъ. Най-силнитѣ статии, които се писаха въ последно време, се явиха пакъ въ едно отъ крилата на правителствения печатъ. Това е в. „Лѣвъ“. Азъ зная оная тревога, която се бие въ първитѣ колонии на този вестникъ за тежкото стопанско положение, въ което се намира днесъ България и специално индустрията и търговията въ нашата страна. Тази сутранъ осъмнахме при спиране платкитѣ на едно отъ голѣ-

митъ индустриални предприятия въ Габрово, където работятъ стотици работници; едно предприятие, за което се надявах, че постоянно ще напредва. Едно предприятие, на което активитъ му надминава 2-3 пъти пасива, спира платки си съ 40 милиона лева! Она денъ едва е спасено друго едно предприятие въ Варна, известно на г. министъръ Ляпчевъ, дето работятъ хиляди работници. Тръбваше нѣколко банки да употребятъ усилия, за да го спасятъ и да закрепне. Идете въ голѣмитъ градове, като Пловдивъ, Русе и София и вижте, каква тревога е обхванала търговския и индустриаленъ свѣтъ и какъ всѣки е несигуренъ за утрешния денъ. Ще видите всички да иматъ едно външно бѣстиящо положение, богати хора ги гледате, но тѣ вътрешно сѣ раздрусани, чакатъ всѣки моментъ да спратъ платките си, ако не имъ се помогне. Азъ имамъ случай да отида въ една отъ най-голѣмитъ търговски къщи, при единъ почетенъ търговецъ, положението на когото не можете да подозрете, че е разклатено, който ми каза: трѣбва всички стари търговци отъ София да се наредимъ по четири, да вземемъ ключоветъ отъ магазинитъ си и да ги депозираме въ сѣда. Това ще бѣде единственото срѣдство, за да се свърши почтено съ насъ, ако не ни се даде помощъ. Г-да! Положението е по-тревно, отколкото ние си го представяваме. Очудвамъ се на г. министъръ-председателя, който она денъ казваше, че днесъ България преживява една отъ най-лекитъ стопански кризи.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** За кредитната криза говорихъ, не за стопанската. Тѣ сѣ две различни работи.

**Н. Мушановъ (д):** Г. министъръ-председателъ не се опасява, той въобще е голѣмъ оптимистъ и даже си послужи съ една фраза, която бѣше по-изразна преди 20 години: когато на овцата по-дълбоко рѣжатъ вълната, не протегтира, не блѣе, но когато на гъската се оскубва само едно перо, тя крѣка. И действително, за да може г. министъръ-председателъ да каже онзи денъ тая фраза, трѣбваше да е съ убеждението, че всичко това, което ние говоримъ и онова, което се твърди отъ нѣ, не е истина или се представлява въ по-голѣмъ обемъ, отколкото е.

Г-да! Положението е много тревожно. Какъ да си обяснимъ причинитъ за това? Азъ съмъ слушалъ, много пъти отъ г. министъръ-председателя неговитъ обяснения И въ туй отношение не сме далечъ и ние да признаемъ, че не само държавата е отговорна за този крахъ, и може би държавата е по-малко виновна отколкото самитъ търговци. Лакомия обхванатъ търговцитъ за голѣмъ вносъ, кредитнитъ институти въ даденъ моментъ поразшириха кредититъ, които се даваха на всички търговци. Отъ друга страна стопанска стагнация, бедно население, неспособно да консумира и единъ пазаръ, който не може да поглъща — ето причинитъ за това положение. Отъ една страна стоки се насѣбраха много; не можахъ да се продаватъ, защото нѣма консоматори, които да поглъщатъ, да купуватъ, а отъ друга страна кредитътъ, който поддържаше това разширение на търговията и индустрията се ограничи, спре се. Ето по тоя начинъ се създаде конфликтъ, изправихме се предъ така наречената кредитна криза.

Има ли, г. г. народни представители, въ тая криза нѣкаво участие и недоледността на управлението? Азъ ще ви спомена само единъ фактъ, надъ който ще искамъ да се замислите. Когато се прокарваше законътъ за новото устройство на Народната банка изказаха се опасения, че ролята, която играе този народенъ институтъ въ областта на кредита ще се загуби. Ние вече нѣмаме кредитно учреждение, което да може да играе сѣщата роль, каквато играеше Народната банка, като народенъ институтъ, който институтъ — историята е доказала много пъти това — е спасявала кредита, е съдействувалъ за стопанското благосъстояние на народа.

**П. Якимовъ (д. ст):** Интернационалната банка ще играе тая роля.

**Н. Мушановъ (д):** Унищожи се старото положение за централата на девизитъ, която бѣше въ Народната банка, която контролираше чуждото камбио, която даваше камбио за вносъ,...

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Пакъ го има.

**Н. Мушановъ (д):** ... когато пъкъ отъ износа вземаше камбио. Сега, какво е положението? Даването на чужда валута за вносъ отъ чужбина се върши отъ частнитъ банки, които се кредитиратъ отъ Народната банка, но Народната банка е длъжна винаги да върне това чуждо камбио на

частнитъ банки, които сѣ посрѣдници. По този начинъ търговцитъ добиха широкъ размахъ, защото докато порано, когато централата на девизитъ бѣше въ Народната банка, тя контролираше и можеше да отказва камбио за вносъ, сега този контролъ изчезна — и свободно и нашироко започнаха да внасятъ стоки отъ чужбина. Въ резултатъ вносътъ стана толкова голѣмъ, че търговскиятъ балансъ показва вече 2 милиарда лева дефицитъ! А отъ последното съобщение на единъ отъ нашитъ икономисти въ онзи денъ брой на Икономическото списание се вижда, че чуждитъ девизи, които следъ сключването на заема, бѣха 2 милиарда и 100 милиона лева, сега сѣ спаднали на 1 милиардъ и 500 милиона лева, даже и на по-малко!

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Не може да бѣде иначе, защото по-рано нѣмаше дългове въ чужбина, и магазинитъ бѣха праздни.

**Н. Мушановъ (д):** Възможността да се внася по-лесно, следователно, подтикна, улесни и безъ туй неблагоприятното на българския търговецъ и индустриалецъ да се хвърлятъ нашироко.

Азъ имамъ, г. г. народни представители, една малка статистика за положението на кредититъ, отпущнати отъ Народната банка. Докато кредититъ за търговията и индустрията отъ 31 декемврий 1927 г. до 30 септемврий 1929 г. почти не е измѣненъ, отъ частнитъ банки е даденъ кредитъ 4 пъти повече, отколкото той бѣше до 31 декемврий 1927 г.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Което опровергава г. Ецова.

**Н. Мушановъ (д):** Докато до 31 декемврий 1927 г. кредитътъ бѣше 258.000.000 л., до 30 септемврий 1929 г. той е съ 850.000.000 л. повече. И това е обяснимо, г-да, защото Народната банка трѣбваше чрезъ кредитиране на частнитъ банки да подпомага търговията и индустрията.

И какво стана, когато частнитъ банки станаха посрѣдници? Частната банка е егоистично учреждение и сѣ право. Една частна банка има свои интереси, грижи се за тѣхъ, пази капиталитъ, които сѣ вложени въ нея. Тя не защитава общественитъ интереси, както Народната банка, като кредитно учреждение, каквото бѣше. Въ единъ моментъ стана фалитътъ на Братя Бъклови. Завесата се вдигна, и задъ нея лѣсна едно прикрито положение, едно търговско предприятие съ капиталъ 2—3 милиона лева, кредитирано съ около 80 милиона лева! Следъ туй стана спиране плащанията на Софийската банка, стара банка. Това стана скоро следъ първото и създаде паника. И тогава частнитъ банки започнаха да стѣгатъ кредита, да събиратъ вземанията си и да не продължаватъ кредитирането, което е съществувало дотогава. Частнитъ вложители, предъ паниката, започнаха да изтегляватъ влоговетъ си отъ банката. Частнитъ банки се намѣриха въ затруднение. Всѣка една отъ тѣхъ предъ заплахата на утрешния денъ, че вложителитъ могатъ да искатъ влоговетъ си, заеха се да си образуватъ резерва, за да могатъ да посрѣщатъ влоговетъ, ако вложителитъ биха пожелали да ги изтеглятъ. Отъ друга страна, ония, които сполучиха да изтеглятъ влоговетъ си отъ банкитъ, задържаха паритъ въ себе си. Много българи изтеглиха спестяванията си и ги задържаха въ себе си отъ страхъ предъ тоя крахъ, който настѣпи. И по този начинъ се изчерпиха разполагаемитъ суми за кредитъ, за издръжка на търговията и индустрията. Родил се криза, която наричаме кредитна криза. Народната банка въ началото не възприе подпомагането, което тя длъжеше да направи въ него време, за да предотврати краха. Но, г. г. народни представители, изглежда, че тя се е вече вразумила, и напоследъкъ Народната банка отъ нѣколко седмици...

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Отъ месеци Вижте съдѣлките.

**Н. Мушановъ (д):** ... по смѣтките, които имамъ, ново кредитиране съ около 280 милиона лева. Но дейността на частнитъ банки въ тия тревожни дни, въ тая криза, не е за похвала. Всички тѣ разполагатъ съ кредита на Народната банка, подпомогнати сѣ, но тѣ стѣгатъ кредита и не само че не отпускатъ нови кредити, но сѣ съкратили всичкитъ стари и по този начинъ и търговецътъ, и индустриалецътъ днесъ се намиратъ въ положение да не могатъ да си служатъ съ кредитъ, следователно, да имъ се парализира животътъ. Кой търговецъ или индустриалецъ не работи съ кредитъ два или три пъти по-голѣмъ отъ неговия капиталъ? И грѣшката, която започна отъ 2 юлий чрезъ увели-

чаване на шконтото и чрез намаление на кредитирането от страна на Народната банка, се разшири. Започна паника, която продължава и до днес и която никаква не се е намалила, г. министър-председателю! Съ Вашия оптимизъм недейте допускат работата да дойде до по-лошо положение, когато може да осъдним пред социална криза.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Това не е психология, та да има оптимизъм или песимизъм.

**Н. Мушановъ (д):** Кредитният крах може да доведе след себе си бедствие — да се предизвика стопанска криза: разнебитване търговия и индустрия, изхвърляне работници и служаци на улицата. А настъпи ли и стопанска разруха сред беднотията на народа, изгуби ли се вратата, която е единственият елемент в търговията, особено в кредита, ние не сме далеч от социалната разруха, която, ако дойде, ще има да плащаме много, за да възстановяваме, но ще бъде късно. Ето защо, г. министър-председателю, ония думи, които произнасяте тъй оптимистично, откън се посрещат с недоумение. Като чели държавата никак не се загрижва за опасното положение, в което се намира търговия и промишленост в страната. Народната банка изгуби първото си назначение, за нещастие. Ако Народната банка беше един кредитен институт с своя традиция и предназначение, както в миналото, тя тъкмо в такава криза трябва да се притече на помощ. Народната банка, която приемаше влоговете и спестяванията на народа с милиони, можеше в такъв момент на криза да рискува, за да спасява.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Тъзи влогове са пак в държавни банки. Те са всички в Земледелската банка.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Но ние сме в преход, при който старата служба, обществената служба на Народната банка се възлага на частни банки, които имат друг моралитет и други интереси. Народната банка дължи непрекъснато едно подпомагане, едно покровителство и има силата да наложи една кредитна политика в настоящия момент, или, ако няма сила, държавата е за това — при изключителни обстоятелства, да си служи с изключителни мерки.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Тя го направи, г. Мушановъ, и го направи по своя инициатива, за да спаси вложителите в Софийската банка.

**Н. Мушановъ (д):** Тя подхрани алармата още в началото, когато отидоха при нея да искат вмешателството й. Тя създаде смут в страната чрез ненужни изявления. Подпомагането на Народната банка може би щеше да бъде по-намъстото си и щеше да има по-голяма ефикасност, ако то беше станало в началото, а не сега.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Струва ми се, че тези изявления, които правите досежно кредита, са по-пакостни от изявленията на Народната банка.

**Н. Мушановъ (д):** Че какво има пакостно?

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Така е.

**Н. Мушановъ (д):** Г. министре! Не мълчи животът от вън. Тежкото положение, в което се намират почти всички отрасли от нашето народно стопанство; тежкото, страшното положение, бих казал — ако човек би имал възможност малко да види какво става долу — крещи. Защото, ако занаятчийците, еснафите в града Габрово, където са пласирани 168 милиона лева, излизат в един вестник да ви кажат: „Ние умираме, не можем да плащаме“, то е за да бият аларма. „Помогнете, защото после ще бъде късно!“ — Г. министре! Нашите отговорности като граждани са много по-малки, но отговорностите на ония, които управляват, които са длъжни да бият за народното благосъстояние, са големи. Бъдете по-отзивчиви към общия вик за помощ! На г. министър-председателя по тези въпроси не му липсват познания, но трябва да не му липсва и куражът в такива моменти да поема отговорности. Управлението на Народната банка правителството има силата и авторитета да го напътва в един път на една народно-полезна дейност за народното стопанство — да не се загуби по-подире много повече, отколкото би се дало сега. Колкото дните минават и закъсняваме, толкова по-лошо ще бъде за страната. Нашият повик не е преди. Той е да се стреснем, и особено

правителството, да изпълни длъжностите си; защото виждаме, че много длъжности не се изпълняват от най-висшите кредитни учреждения. Ние не сме възхитени от това, което се разкрива за участието на Интернационалната банка, която е дала десетки милиона лева на една търговска къща с 2 милиона лева капитал. В Интернационалната банка участват член-администратор от Народната банка. Ние никак не сме възхитени от това, че Народната банка сама иска да прави анкета на собствениците си дъла...

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Трябва винаги да я прави, безспорно.

**Н. Мушановъ (д):** ... за да дири отговорностите на управлението, а управлението на държавата не се е сътило да подири отговорности.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** И то ги дири.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Има въпроси, които, ако се правим, че не ги виждаме, зле ще вървим.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Кажете ги!

**Н. Мушановъ (д):** Аз ги разбирам. Искам да Ви кажа, че тези въпроси не са изсмукани от пръстите ми.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Бъди спокоен! Ако ги науча, след като приказваш ти, тежко и горко!

**Н. Мушановъ (д):** Ще ги научиш, само когато паднеш.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Аз няма да падна, а ще слъза от това място. (Оживление).

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Съ тия диверсии, с шегите не могат да се решават сериозните въпроси. Аз ви увървам, че ако вие знаете отзвука на тия шегите, че „като се теглело перото на патката, тя крещела“, г. министър-председателю, докато сте живи, втори път няма да повтаряте тази фраза.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Бъди спокоен! Идваха при мене и знаят кой се грижи за тях и кой само приказва.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Въ такава тревожни дни — вие сте от провинцията и знаете много добре положението там, сега сте дошли, аз не мога с своите слаби сили да го обрисувам — общият повик, за който не можем да не държим сметка, е стъ първостепенна важност за бъдещето на нашия народ, за стопанството на нашата страна, а той е да предугадите опасностите и да ги предотвратите. Защото, ако ние ги допуснем, ще бъде лошо. Така стана в миналото: след като разширихте кредитите и им дадохте пълна пара, дойде Народната банка изведнъж да ги спре.

**Министър-председател А. Ляпчевъ:** Не ги е спрела, увеличила ги е.

(Председателското място заема председателят)

**Н. Мушановъ (д):** Един локомотив, който върви с пълна пара по нанадолнище, ако не го спреш, изведнъж стива в ямата. Трябваше постепенно и благоразумие. Възражава се: „Няма защо да се поддържат батациите“ или, както се изразяват, че кризата е полезна, за да може да падне всичко, което е гнило. Аз не съм противник да падне гнилото. Една криза както в стопанския, тъй и обществен живот, понекога носи твърде благоприятни резултати. Но, г-да, не е въпрос да падне гнилото. Най-здрави търговски къщи и солидни фирми са раздрусани. Не е въпрос за онова, което е случайно, което е могло, благодарение на известни обстоятелства, да се издигне и с лакомията си да загине — нека да загине. Въпросът е много сериозен и заради туй ние изпълняваме нашия дълг, когато в Народното събрание в днешния момент обръщаме внимание на правителството да поеме за отстранение на кризата, за да не дочакаме и крах. Г. г. народни представители! След бедственото положение в страната, след безвъзврат за реда на страната, трябва да дойде още една сериозна стопанска разруха и аз не зная тогава, къде ще намерим спасението и как ще можем да възстановим загубеното.

Г. г. народни представители! Има и друг един въпрос, много важен за страната, който се решава тия дни — той е големият въпрос за българските репарации. Този въпрос от много години сме го повдигали от тая трибуна; речи сме говорили въ продължение вече на 7 години, но мене ми се чини, че днес той вече не е въпрос за речи, не е въпрос за уясняване. Да говорим, че финансовото положение на България е тежко, че стопанството е разстроено, че ние въобще сме беден народ, който не заслужава такова голямо наказание, каквото му беше наложено съ ньойския договор, става вече банално. Защото, г-да, да говорим по него, ще рече да наливаме вода все на едно място. Мене ми се чини, че въпросът не е там, и ще трябва да се занимаем с другите въпроси около репарациите, които имат актуелно значение за днешния ден. Ние седим тук въ продължение на 10-15 дни, върнаха се нашите делегати, върнаха се г. г. министрите, които бяха въ Париж помощници на нашата делегация. Тъй имаха вече случая вчера въ комисията по Министерството на външните работи, заедно съ комисията по Министерството на финансите, да направят своите изложения. За щастие, сториха това, което трябва да направят по-рано, и все-таки изпълниха един дълг. Тия, които присъствуваха там, чуваха нещо повече от онова, което аз зная, от онова, което знаехме. Мене ми се чини, че въпросът няма да се слага сега на разрешение, да правим дебати върху онова, което е чуто там, но аз ще искам набързо да поставя няколко въпроса около репарациите. Народното събрание, което ще се произнесе по отговора на тронното слово, няма да заема становище по репарациите; Народното събрание няма да гласува или да отхвърли никакви условия, които ни се предлагат, защото, по изричните изявления на г. министър-председателя и на делегатите, ние нямаме въпроса за репарациите още окончателно завършен, а въпросът е още въ развитието си, ние сме въ преговори. Ако има нещо да кажем сега, то е да направим критика по известни становища, възприети от победителите, които ние не можем да възприемем, не можем да одобрим.

Г. г. народни представители! От всички договори, наложени на победените, нашият договор, създаден въ Ньой, съдържа най-тежки условия, които ни се наложиха относно репарациите. Правени са тук няколко пъти сравнения между нашите репарации и репарациите, които трябва да се плащат от Германия, Австрия и Унгария. Аз искам също така да направя едно сравнение, което не съм чувал въ нашия Парламент, и затова имам смелостта да го изнеса. И въ трите други договори, които се наложиха на победените, не се определя репарационният дълг; въ всички се оставя възможността след 1921 г. Репарационната комисия, която се учреди въ Париж, да се произнася за платежоспособността на всяка една от държавите и тя да им определи както количеството на репарациите, тъй също и сроковете, въ които те ще се изплащат. Само въ ньойския договор са определени репарациите. Това различие е от голяма важност за нашите репарации. Защо чужденците-победители намъриха за нужно да определят на нас репарационното бреме въ самия договор въ Ньой, а въ всички други договори те оставиха открит въпроса и възложиха тая длъжност за определяне на репарациите върху Репарационната комисия? Г. г. народни представители! Първото неудобство за нас беше това, че нашият договор се подписа въ 1919 г., 27 ноември — една дата много близка още до войната, въ време, когато още кръвта димеше, когато оскръблеността, ожесточенията от войната бяха още много прясни, когато отмъщението, което се таеше въ душата на нашите противници за участието ни въ войната, беше още много будно; съ една дума, когато страстите от войната още не бяха стихнали, когато още злобата цареше. Тогава се определяха нашите репарации въ размер 2.250.000.000 златни франка. На 1920 г. и по-късно, когато се сключиха договорите съ другите държави, наши съюзници, победителите не проявиха толкова жестокост, бих казал, и неправда спрямо тях, както проявиха спрямо нас. Репарационната комисия се събра на 1921 г., и нейните членове бяха далеч от ония озлобления, от онези чувства и разбирания, които съществуваха след войната; те бяха поотърсени вече от мъст и от страсти и погледнаха по-трезво при определянето на репарациите на другите държави. На Германия не определяха глобално репарациите. Въ него време французият министър на финансите Клоц предполагаше, че репарационното бреме на Германия трябва да бъде 270.000.000.000 франка. Пет години след това по Доусовия план бяха намалени на 130.000.000.000

Министър-председател А. Лячев: По лондонския протокол са 132 милиарда.

Н. Мушанов (д): А сега конференцията въ Хага ги определи на 36 милиарда. Виждале, че от 270 милиарда се намаляват на 36 милиарда, може да се каже на  $\frac{1}{8}$  от онова, което първоначално беше определено.

За Австрия, която беше въ тежко финансово положение, Репарационната комисия, въ съгласие съ държавите-победители, реши определеността на репарациите и да стане след финансовото и стопанско възстановяване. Когато видяха, че тя не може да плаща, не само че не й определяха тежки репарации, но й дадоха заем.

На Унгария също не определяха репарации въ мирния договор. По съглашението, което стана между Репарационната комисия и Унгария, репарациите на Унгария ще се определят след възстановяване на стопанската й и финансова мощ. По това съглашение дадоха на Унгария 250 милиона златни франка заем и й определиха да плати въ разстояние на 20 години, до 1943 г., 200 милиона златни франка репарации, като започне да плаща от 1926/1927 г. 5 милиона златни франка, от 1928 до 1935 г. вноската се увеличава всяка година съ 1 милион златни франка и от 1935 до 1943 г. да плаща по 15 милиона златни франка.

Какво е нашето положение? Ние направихме съглашението от 21 март 1923 г., едно съглашение, което беше един прогрес спрямо онова, което беше ни наложено съ ньойския договор. По този договор България трябва да плати 2 милиарда и четвърт златни франка, начиная от 1 юли 1920 г. Предвиждаше се да се плаща всяка година 2% от глобалната сума, което значи 45 милиона златни франка годишно. България се намъри въ невъзможност да плаща и не плаща. От 1 януари 1922 г. трябва да се плащат 5% лихви на цялата сума, плюс амортизацията, и въ срок от 31 година да се изплати цялостният дълг. Това не беше възможно да плаща България. И тогавашното правителство — нека му отдадем справедливост — поради невъзможност да плаща, не плащаше. Въ края на 1922 г. се подаде острата нота от съглашениците, съ която се искаше да платим 112 милиона златни франка, всичките закъснели анюети, нещо също така невъзможно да се плати. И при тази невъзможност да се плаща Репарационната комисия влезе въ преговори, и се дойде до съглашението от 21 март 1923 г., съ което се раздели нашият дълг на две части: част „А“ от 550 милиона златни франка, платими до 1953 г., и част „Б“ от 1.700.000.000 златни франка, платими след 1953 г., срещу която част „Б“ трябва да се прихванат всички наши вземания, които имаме по силата на ньойския договор.

Г-да! Правя тази кратка история не от удоволствие да ви я разправям, а само за да ви кажа, че положението на другите победени държави бѣ много по благоприятно, отколкото нашето, създадено по ньойския договор; че съглашението от 21 март 1923 г., санкционирано от Народното събрание на 6 юни 1923 г. — 3 дена преди падането на Стамболийски, преди преврата от 9 юни — бѣ също за него време най-тежкото репарационно бреме, което ни се наложи като на победени.

Но, г. г. народни представители, може би поради съзнанието у нашите победители, че сумата, която ни се наложи, бѣ една от най-тежките от сумите, които се налагаха на другите победени, за нас се предвидѣ чл. 122, който член не съществуваше въ никой от договорите съ победените — нито въ версайския договор, нито въ сент-жерменския, нито пъкъ въ трианонския договор съществуваше чл. 122. Той съ своите разпоредби е специален член, съществуващ само въ ньойския договор. Съответният на него членове въ другите договори са: въ сент-жерменския — чл. 180, въ версайския — чл. 234 и въ трианонския — чл. 184. Азъ ще ви прочета съответния член от сент-жерменския договор, съдържащия на който е едно и също и въ трите договора, за да можете да видите различieto имъ съ нашия член 122. (Превежда) „Репарационната комисия е длъжна след 1 май 1921 г. да изучава от време-навреме ресурсите и платежността на Австрия и, давайки на представителите на тази държава справедлива възможност да бждат изслушани, тя ще има всичките права да продължи периода, да измени формата на плащанията, които могат да бждат разгледани наново, съгласно статия 179, но не може да изключи каквато и да е сума от специалното разрешение на различните правителства, представени въ комисията“. По тая член Репарационната комисия има правото също от време-навреме, като покани страни, да се произнесе върху финансовото положение и финансовата и стопанска

способност на държавата, но нѣма правото да измѣня или да намалява репарациитѣ, освенъ съ съгласието на всички държави, които сѣ заинтересовани. Нашиятъ членъ 122 — единствениятъ членъ, който съдържа въ себе си човѣщина и справедливостъ — е единъ специаленъ членъ, предвиденъ само за насъ. И азъ бихъ казалъ, както е казалъ видниятъ държавникъ Аполи за съответния чл. 178, който по погрѣшка смѣтаха, че е нашиятъ чл. 122; той е единствениятъ справедливъ членъ, който е поставенъ въ трианонския договоръ, той е оня членъ, който дава правото на Унгария да положи въпроситѣ за имотитѣ, принадлежащи на унгарски подданици въ Ромѣния, да бждатъ разрешени чрезъ арбитраженъ съдъ — членъ, върху който днесъ се опира Унгария и не желае по никой начинъ той да бжде заличенъ, като се уреждатъ репарациитѣ. За тоя членъ той и днесъ казва, че е единствениятъ членъ, който е най-свѣтлиятъ, въ който е проявена човѣщина спрямо Унгария при уреждане на нейнитѣ репарационни задължения.

Г. г. народни представители! Днесъ ни се предлага — една приблизителна сума, която още не е окончателно установена, споредъ изявленията на българското правителство — да плащаме 12 и половина милиона златни франка, въ разстояние на 37 години подъ заплахата, че ако туй предложение, което се направи отъ великитѣ сили, не бжде възприето, ще се върнатъ къмъ решението на експертната комисиия, която предвижда да плащаме 15 милиона златни франка годишно, и се казва на българското правителство да приеме това решение или да не го приеме. При приемането по принципъ на каквато и да било спогодба относително репарациитѣ обгръща се и въпросътъ за съществуването или унищожението на чл. 122. Защото по системата на плана Ризигъ всички репарационни дългове ще бидатъ комерсиализирани и ще се изплащатъ отъ новата репарационна банка; дългътъ, определенъ днесъ като търговски дългъ, става окончателенъ и въ продължение на 37 години, въ които ние ще го плащаме, той не може по никой начинъ да измѣня своето естество. Следователно, чл. 122 — на който сѣмнатата се състои въ туй, че репарационниятъ дългъ, определенъ ни по чл. 121, е единъ дългъ политически, който може не само да се измѣня, като се намаляватъ и отлагатъ плащанията, но може и глобалната сума да се намали — тази единствена надежда, която остава за България, че репарациитѣ могатъ да се измѣнятъ съобразно нашето финансово и стопанско положение, изчезва и дългътъ добива граждански характеръ веднѣжъ завинаги, окончателно.

Чл. 122 съдържа едно постановление, което не съществува въ никой другъ договоръ — то е, че заинтересованитѣ държави победителки сѣ болшинство на гласовѣ могатъ да решаватъ въпроса за намаляване и отсрочване на репарационния дългъ. Докато въ всички други договори сѣ съответния членъ, който ви четохъ, се постановява, че всички държави трѣбва да се съгласятъ за намаляването или отсрочването на репарациитѣ, чл. 122 отъ нѣойския договоръ постановява заинтересованитѣ държави да могатъ сѣ болшинство да намаляватъ или да опростяватъ цѣлния дългъ.

Тоя е единъ отъ най-сѣщественитѣ въпроси, който има да се разрешава. И ние бихме желали всѣко българско правителство въ тѣзи преговори, които се водятъ, да поддържа, да настоя, щото чл. 122 — единствената надежда, която може да има българската държава за едно бждеще отъ 37 години — да не бжде премахнатъ. Въпросътъ за репарациитѣ, които ни се налагатъ по нѣойския договоръ, е единъ въпросъ; правото, което е дадено на България — да иска съобразно нейнитѣ финансови и стопански способности дългътъ ѝ да се намалява — е другъ въпросъ. Той е единъ въпросъ отъ сѣмнатата на договора, той е въпросъ за измѣнение размѣритѣ на репарационнитѣ плащания, които сѣмнати на България. И правъ е графъ Аполи, като казва: „Колкото пжти ние, победенитѣ, повдигнемъ въпроса за ревизия на договоритѣ, победителитѣ ни не искатъ да чуятъ; а когато тѣ повдигнатъ въпросъ за ревизия на договоритѣ тъкмо по ония членове, които сѣм благоприятни за победенитѣ държави, не ни даватъ правото да отстояваме“. А съгласенията, които се правятъ сега по репарационния въпросъ, сѣм съгласения между правителства. Тѣ сѣм съгласения нови. Ако тѣ сѣм въ състояние да измѣнятъ нѣойския договоръ, тогава по сѣмния нѣойски договоръ ние имаме много други права незащитени, които можемъ да поискаме днесъ при ревизията да се защитятъ. Имаме, г-да, права, които не сѣм изпълнени — да не се впускамъ по този въпросъ; не сѣм изпълнени нито гаранциитѣ за правата на малцинствата, нито клаузата за излазъ на Егейско море. И когато се повдига въпросъ за ревизия на нѣойския договоръ — защото това

е ревизиране на чл. 122 — тоя въпросъ трѣбва да бжде по-общъ.

Една мисль има у правителството, често пжти изтъквана тукъ отъ г. министъръ-председателя — че унищожениятъ чл. 122 ще бжде замѣненъ съ тѣмъ наречения въпросъ за трансфера.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Мушановъ! По тоя въпросъ ще съберкате, ако го сложите въ този дебать.

Н. Мушановъ (д): Азъ тъкмо искамъ да поддържамъ, че не трѣбва да замѣстваме чл. 122 съ въпроса за трансфера.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То е отдѣленъ въпросъ.

Н. Мушановъ (д): И защото сѣм два отдѣлни въпроса, затуй ние трѣбва да ги раздѣлимъ.

Въпросътъ за трансфера, г. г. народни представители, е въпросъ за изплащане на репарациитѣ, които сѣм веднѣжъ завинаги определени. Той е въпросъ за правото, когато България се намѣри въ невъзможностъ да плати или когато ѝ се затрудни вътрешното положение и, за да не се похаби монетата ѝ, да се блокирагъ известни суми въ Народната банка, равни на сѣмъ плащания, които ще трѣбва да правимъ, да може тия блокирани суми да се задържатъ у насъ. Но сѣм това не се разрешава въпросътъ за нашитѣ репарации. И единъ отъ виднитѣ представители на болшинството сѣм право е казалъ: „Не дай, Боже, България да дойде дотамъ“. Ако България дойде да се спасява чрезъ трансфера, то значи, че тя е достигнала до полуфалитно състояние. Бждещето на България даяо не бжде такова. Трансферътъ ще ни даде възможностъ, когато сме фалирали, да уредимъ плащанията. Чл. 122, напротивъ, има друго назначение. Неговата цель е, репарациитѣ никога да не послужатъ за съсипване на една държава, да я докаратъ до фалитъ. Репарациитѣ, които има да се плащатъ, трѣбва да отговарятъ на платежнитѣ способности на страната, която ще ги плаща, защото положението на една държава е промѣнчиво. 37 години сѣм почти половинъ вѣкъ. И затуй чл. 122, оставяйки въ сила, е надеждата на страната, че никога репарациитѣ не могатъ да бждатъ по-тежки, отколкото страната може да понесе.

Г. г. народни представители! Никога не трѣбва да изпускаме изъ предъ видъ естеството на репарационния дългъ и никога не трѣбва да забравяме значението на чл. 122. Ние сме само 10 години следъ подписването на нѣойския договоръ, и тѣ бѣха достатъчни, за да се преобърнатъ съвършено чувствата и настроенията на нашитѣ победители. Десетъ години следъ войната ние виждаме, че отъ тая астрономическа сума два милиарда и четвъртъ, тѣмъ слизатъ на 450 милиона франка. Десетъ години, значи, живѣмъ свѣтътъ, обществото, политиканитѣ, и острастяванията и озлблеченията отъ войнитѣ постепенно-постепенно замръха, изчезнаха. Днесъ, 10 години следъ войната, се носятъ съвършено нови лозунги. Единъ Брианъ повдига въпроса за европейскитѣ щати; единъ Лущеръ повдига въпроса за премахването на митническитѣ граници. Единъ духъ на солидарностъ и на побратимяване царува вече въ свѣта. Десетъ години следъ войнитѣ ние виждаме, че острастяването се премахва и че победителитѣ се отнасятъ сѣм една снизходителностъ къмъ насъ при разрешаването на репарационния въпросъ. Нима тѣ не сѣм се излѣгали преди 10 години, когато жестокостта господаруваше, когато ни наложиха два милиарда и четвъртъ репарации? Времето доказа, че това е вѣрно. Десетъ години минаха и се вижда, че другъ духъ цари. Кое е гаранция, че следъ 37 години свѣтътъ нѣма да бжде въ друго положение — не въ тѣмъ, въ което е днесъ? Кой може да предвиди сега, какви ще бждатъ настроенията на народитѣ или отношенията между държавитѣ следъ половинъ вѣкъ? Нѣма нищо по-промѣнчиво, г-да, отъ политиката; тя се мѣни, едни чувства се раждатъ, други замиратъ, нови отношения се създаватъ между държавитѣ. Вчерашни неприятели днесъ сѣм приятели. Чести сѣм случайтѣ, вчерашни приятели и сътрудници да ставатъ неприятели. Ние имаме една надежда — че следъ 37 години репарациитѣ, даже въ тая форма, както сѣм поставени днесъ, нѣма да останатъ, не могатъ да останатъ, ако свѣтътъ иска да живѣе сѣм новия духъ, сѣм новитѣ настроения, ако думитѣ „миръ“ и „напредѣкъ“ не сѣм голи думи.

Тоя въпросъ изникна по една случайностъ. И азъ тукъ искамъ да спомена нѣколко думи за онова наше гледище, което ние на нѣколко пжти сме излагали въ Народното събрание.

Репарационниятъ въпросъ, г-да, ние сме го смѣтали като единъ отъ най-тежитѣ въпроси за българската дър-

жава. И ние винаги сме упрѣквали г. г. министритѣ, които живѣха съ оптимизъмъ и чакаха съ фаталностъ идването на 1934 г., когато ще се повдигне тоя въпросъ. Ние не взехме примѣръ отъ държавитѣ, които уредиха своитѣ въпроси за репарациитѣ по начина, който ви изложихъ — като поставиха разрешението на репарационния въпросъ въ връзка съ заемитѣ за тѣхната стабилизация. Ние пропуснахме двата случая. Тукъ, отъ трибуната, ние сме отправяли упрѣци. При сключването на бѣжанския заемъ финансовиятъ комитетъ намираше, че единъ анюитетъ отъ 30—40 милиона е много голѣмъ, за да може да го понесе българскиятъ бюджетъ. Ние сме чели тукъ мнението на финансовия комитетъ и упрѣка, който прави гой, че нито българското правителство, нито Репарационната комисиия сѣ повдигнали въпроса за нашитѣ репарационни плащания. Дойде въпросътъ за стабилизационния заемъ, по който на нашия бюджетъ се сложиха нови тежести отъ 300 милиона лева — ние пакъ пропуснахме да повдигнемъ въпроса за репарациитѣ; дойде въпросътъ за нашето бедствие, за нещастията, които ни нанесе землетресението въ Пловдивъ — ние пакъ не повдигнахме въпроса за репарациитѣ. Отговорътъ бѣше единъ: „Улицата по тия въпроси не може да има думата; правителството стои на мѣстото си здраво, то ще чака благоприятния моментъ да повдигне въпроса за репарациитѣ“. И една пакостна мисълъ бѣше заседнала въ ума на нашитѣ управници: „Ще правимъ дългове, ще дойде 1934 г., когато нашитѣ репарационни вноски ще бѣдатъ голѣми и по една фаталностъ една солидарностъ ще се създаде между нашитѣ кредитори и България спрямо репарациитѣ; ще задлъжнидемъ предъ нашитѣ кредитори, и тѣ ще иматъ интересъ да ни помогнатъ да платимъ по-малко репарации, за да можемъ да плащаме тѣхнитѣ анюитети“. Не доживяваме 1934 г. да видимъ дали щѣха да се оправдаятъ надеждитѣ на г. г. министритѣ, или щѣхме да паднемъ въ още по-голѣма бездна. Все-таки благодарение на една случайностъ, че се намѣри единъ държавникъ като Сноудентъ, който искаше да защити интереситѣ на своята държава отъ 30 милиона лири стерлинги и сполучи да ги спечели за своята държава — защото иначе щѣше да се компрометира Хагската конференция — се повдигна и въпросътъ за източнитѣ репарации, и ние, победенитѣ държави, трѣбва да събираме пари, за да можемъ да наваксае тѣзи 30 милиона лири стерлинги.

**П. Стайновъ** (д. ср): Не сѣ милиони; 700 хиляди английски лири сѣ.

**Н. Мушановъ** (д): Добре. — Г. г. народни представители! Ние сега сме изправени само по тази случайностъ да разрешимъ репарационния въпросъ. Че времето е тежко, че България не може да понесе всичкитѣ тия тежести, тѣзи въпроси сѣ явни за всички ни. Толкова се предѣкваша и толкова се писа по тѣхъ, пъкъ убеденъ съмъ, че и нашата делегация и министритѣ, които сѣ били съ нея, всѣкидневно трѣбва да сѣ ги изнасяли предъ свѣта, щото мене ми се чини, че колкото повече се спираме върху тѣхъ да пишемъ и говоримъ, че положението ни е тежко, че репарационното бреме ни тежи, че то спѣва условията за напредѣка на страната ни, ние ставаме по-банални, аргументитѣ ни ставатъ по-изхабени.

Но, г. г. народни представители, въ момента, въ който се намираме днесъ, трѣбва да държимъ здраво на чл. 122 — здрава позиция, единствена почиваща на договора здрава позиция на България. Ако ли ние сега го премахнемъ или ако сме въ невъзможностъ да го задържимъ, нека да не си правимъ иллюзии, че ние решаваме по-сериозно вече този въпросъ, отколкото го реши правителството на Стамбулски. Правителството на Стамбулски прие действително една тежка, обременителна наредба по репарациитѣ, но чл. 122 оставаше въ договора като надежда; той дава възможностъ и днесъ да се прени отново финансовото и стопанското ни положение и да ни се намаляватъ репарациитѣ. Днесъ ние окончателно разрешаваме този въпросъ — трѣбва да бѣдемъ наясно по това — за 37 години обвързваме поколенията следъ насъ, за да не могатъ да възразятъ нито една дума. Ще имаме вече граждански дългъ по общо съгласие, безъ всѣкаква надежда да може да се намали. Облигациитѣ, които ще бѣдатъ издадени, ще се плащиратъ навредъ между публиката, и всѣки носителъ на тия облигации ще иска само отъ българската държава, отъ Българската народна банка да изплати сумитѣ по тѣхъ. Г. г. народни представители! Това искане е измѣнение на договора за миръ, това искане е унищожение на единичката ни надежда. Ние смѣтаме, че при това положение, въ което се намираме, би трѣбвало цѣлото народно представителство да поддържа това становище, за да даде куражъ и

сила на лицата, които водятъ преговоритѣ, които, споредъ увѣренията на правителството, продължаватъ още да отстояватъ на правото ни по чл. 122.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че въпросътъ за чл. 122 става ясенъ, пъкъ и ми се чини, че, откакто се е започнало да се говори за репарациитѣ, всички знаятъ значението му, за да нѣма нужда повече да продължавамъ.

Въпросътъ за репарациитѣ още сѣ решава. Дали ще се реши скоро или не, не знаемъ. Надяваме се, споредъ увѣренията на правителството, че имаме още по-благоприятни изгледи за нѣкакви намаления, макаръ че българското правителство още не е казало последната си дума, нито е възприело окончателно предложението, които сѣ направили третѣ сили.

Българското общество е освѣтлено, и българското правителство е освѣтлено. Чужденцитѣ знаятъ по-добре отъ насъ финансовото и стопанското ни положение. Намъ остава да наредимъ себеси и страната по начинъ, щото въ последнитѣ минути да можемъ да бѣдемъ силни въ борбата, която сме предприели за спасяването на нашитѣ права по нѣоинския договоръ.

Въпросътъ за репарациитѣ излиза вече отъ областта на стопанскитѣ и финансови възможности на България и влиза въ областта на политиката. Ние овреме виждахме, че въпросътъ за репарациитѣ ще бѣде тежъкъ за българската държава. И когато първи ние повдигнахме въпросъ, за да се пораздвижи българскитѣ народъ по този въпросъ, упрѣкнаха ни, че правимъ партизанство: искали сме да сваляме кабинета на г. Ляпчевъ. Г. г. народни представители! Ами ние тукъ, като опозиция, отъ 2—3 години се боримъ и срещу г. Ляпчева, и срещу правителството му, за да го свалимъ. Защо хора, които мислятъ сериозно и почитено въ тая страна, ни намѣриха вина, че се опълчаваме да се боримъ тогава, когато се повдигна въпросътъ за репарациитѣ? Този въпросъ е само единъ въпросъ отъ действителността на българското правителство. И по него ние и по-рано бѣхме противъ това правителство. И сега сме противъ него и го заявяваме тукъ, отъ трибуната. Отъ гледище на гражданско и политическо достоинство най-недостойно е да се пише въ вестникитѣ и да се говори по мегданитѣ, а да се нѣма смѣлостъ да се говори отъ тая трибуна. Азъ бихъ желалъ онѣзи, които раздухватъ много въпроси въ обществото, които иматъ сила да се борятъ въ вестникитѣ и да създаватъ настроения и тревоги, да изнасятъ тѣзи въпроси тукъ, отъ трибуната, защото вънъ нѣма отговорности, а тукъ има отговорности, г-да.

**А. Пиронковъ** (д. ср): И вънъ има отговорности.

**Н. Мушановъ** (д): Но да атакувашъ правителството отъ вънъ, всѣкидневно да го разнебитвашъ по въпроси политически или стопански, да излизашъ съ най-силнитѣ аргументи, а да не смѣшешъ да изнесешъ всичко това отъ тази трибуна, г-да, азъ смѣтамъ, че това е съминителна политическа доблестъ. Тукъ е Парламентътъ. Съ пълна откровеностъ всѣки трѣбва да се яви тукъ такъвъ, какъвто е; тукъ политикантъ трѣбва да бѣде такъвъ, какъвто е вънъ. Само тогава въ Парламента могатъ да се разрешаватъ сериозно въпроситѣ, да се видятъ какви сѣ политическитѣ сили, които съществуватъ, и кои сѣ силитѣ, върху които се крепи единъ кабинетъ, или да се види, че той не се крепи на такива сили. Всички тѣзи партийни и партизански хитрувания, които правимъ, сѣ зло за Парламента и за правилния политически вървежъ на нашата страна.

Обвиниха ни даже въ предателство, защото сме имали навремето смѣлостта да повдигнемъ въпросъ, че смѣтаме днешното правителство като най-неудобно за разрешаването на репарационния въпросъ, понеже е изгубило народното довѣрие, следъ като 6 години е управлявало, че то не трѣбва да остане на властъ, когато ще се разрешава най-голѣмиятъ въпросъ, че тоя въпросъ, около който е обединено цѣлото обществено мнение у насъ, не може да се изнесе освенъ отъ единъ обединенъ народъ съ обединени сили въ самото правителство.

Г. г. народни представители! Ние имаме куража да кажемъ това навремето, но не ни последваха. Отъ туй не заключавайте, че всички други не мислятъ като насъ — че трѣбва да ви свалимъ. Това стана само отъ партийни съображения: не щатъ да наливатъ вода въ нашата вада, за да върви нашата воденицата. Това бѣше. Нима мислите, че нѣкои отъ нашитѣ другари отъ опозицията милѣятъ за васъ по-много отъ насъ и искатъ непременно да ви държатъ на властъ? Това не е истина.

Въпроситѣ трѣбва да се слагатъ такива, както си сѣ. Ние считаме — писахме това нѣщо и го подчертахме и

днесъ имаме куража да ви кажемъ, че го подчертаваме два пъти повече — че е историческа грѣшка, дето преди да се повдигне въпросътъ за репарациитѣ, когато народътъ бѣше обединенъ въ неговата мисль по този въпросъ, не се намѣри обединенъ и въ правителството. И познавайки хората, които сѣдѣхъ предъ мене, съ които сме преживѣли въ миналото исторически моменти, азъ се чужда на тѣхъ. Тѣ знаятъ, че разединенитѣ сили и надменността на управницитѣ, които смѣтаха, че властта може да върши всичко отъ името на всички, докараха народа до най-печални сетнини, които не искамъ да ви споменавамъ. Но и днесъ ви казвамъ: направи се историческа грѣшка.

Не че ние, г. г. народни представители, ще обвинимъ г. Даниловъ или г. Бурова, или г. Моллова, че не сѣдѣхъ български или че не сѣдѣхъ имали възможностъ или умъ, за да могатъ да представяватъ България по въпроса за репарациитѣ, да изложатъ българското гледище, да изтъкнатъ нашето стопанско и финансово положение, въобще нашата стопанска слабостъ. Не. Но ако тѣ можеха да се явятъ тамъ отъ името на цѣлия, обединенъ, български народъ, нѣмаше „Le Temps“ да пише съ надсмѣшка въ онзи денъшната си статия: „Общественото мнение въ Франция обрѣгна да слуша делегатитѣ да ни заплашватъ съ криза, ако приемѣмъ нашитѣ искания“. Никаква криза нѣмаше да има въ България, и по тоя въпросъ французитѣ нѣмаше да пишатъ тъй, а щѣха да знаятъ, че тукъ има единъ кабинетъ, който представлява държавата, че правителството обгръща всички народни сили, които мислятъ еднакво и се вълнуватъ само отъ една мисль. И най-подиръ, бихъ казалъ, за спокойствието на управницѣ и народъ, можеше поне да се има и тази утѣха, че тъй, както ще се разреши репарационниятъ въпросъ, разрешенъ ще бѣде следъ като сѣ поели отговорностъ всички, които могатъ да представляватъ политическата мисль на България въ даденъ моментъ.

Г. г. народни представители! Лесно е да ценимъ дейността на правителството по резултатитѣ. Най-мѣкното въ политиката е, че никога не можете да преченитѣ резултатитѣ на една политика, която не се е реализирала, която не е проявена. Какъ мога да ви убѣдя сега, че бѣше по-добре за България, ако предприемѣхме преговоритѣ съ чуждитѣ държави обединено, чрезъ едно правителство, обединяващо всичкитѣ народни сили? Съ каква мога да ви докажа сега, че това би било полезно? Но, питамъ, има ли българинъ или даже нѣкой измежду васъ, г. г. народни представители, който може да се усъини въ тая истина, че България би била по-силна, че вътрешно тя би била спокойна, ако ние най-подиръ за удоволствие на народа, който представляваме, бихме действували общо отъ негово име? И тогава въ чужбина щѣше да има значение туй, че българското правителство представлява единъ обединенъ народъ съ всичкитѣ му сили, и силата на туй правителство би била по-друга, отколкото е тази на днешното.

**Т. Кожухаровъ (д. сг):** Това е невъзможно да се реализира практически.

**Н. Мушановъ (д):** Въпроситѣ се реализуватъ практически, г. Кожухаровъ, когато има хора, предани на народното дѣло, и когато въ голѣмитѣ исторически моменти, които се преживяватъ, могатъ да се надвиятъ всички воли. Азъ съмъ живѣлъ въ миналото и зная, че сѣ надвивани. Въ сѣдбата на тая страна бѣше писано едно време, когато страната преживяваше нещастия, народняшко Народно събрание да поддържа либераленъ кабинетъ; също такива нещастия на тая страна бѣха решили, щото либерално болшинство да поддържа кабинета на г. Малинова въ 1918 г. Това сѣ исторически факти следъ нещастията и следъ пакоститѣ, които ни донесоха войнитѣ. Българската упоритостъ може да се надвие само при нещастия!

Г-да! Вие сте най-интелигентната Камара — така поне приказватъ — а не можете да надвиете личнитѣ си амбиции и партийни претенции въ името на общитѣ исторически интереси на страната.

Г. г. народни представители! Мина този моментъ. Ние го подчертаваме тукъ и смѣтаме, че това бѣше една грѣшка. Не лични или партийни интереси ни диктуваха поведението. Не да засилваме пратията си или да удволетворяваме партийни амбиции. Не. Вие поне, отъ болшинството, трѣбва да ни върватъ въ туй отношение повече, отколкото нѣкой другаръ отъ опозицията. Голѣми усилия ние не сме правили.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. Мушановъ! Понеже въпросътъ е много важенъ, азъ съмъ длъженъ да кажа две думи.

**Н. Мушановъ (д):** Подире.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Не подире, а ще отговаря сега. Въ случая нѣма нищо по-погрѣшно отъ това, което ти говоришъ затуй, защото най-напредъ на тебе, бидейки въ едно обединено правителство отъ всички, щѣше да се отнеме възможността да държишъ тази речъ, и защото властта ще трѣбваше да опредѣли нѣколцина да бѣдатъ опозиция. (Възражения отъ демократитѣ)

**Председателътъ:** (Звъни)

**Н. Мушановъ (д)** Това е Ляпчевщина!

**А. Малиновъ (д):** (Къмъ министъръ-председателя А. Ляпчевъ) Забравихте, че това е Парламентъ, а не учреждение за водевили.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Има парламентаренъ редъ. Когато е сложенъ единъ въпросъ, той трѣбва да се обясни. И Вие сега трѣбва да държите на туй, което каза г. Мушановъ преди четвъртъ часъ

**А. Малиновъ (д):** Отъ день на день ставате все по-малко сериозенъ човѣкъ. Вие се излагате съ глѣхъ несериозностъ. Азъ се чужда, че отъ тамъ (Сочи сговориститѣ) не протестирайтъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. Мушановъ каза, че трѣбва да се поддържа правителството въ неговата борба противъ репарациитѣ, а другото е праздна работа.

**А. Малиновъ (д):** Чакайте рѣкоплѣскания, но не Ви рѣкоплѣскаха — и прави имъ честъ, че не Ви рѣкоплѣскаха — защото тѣ (Сочи сговориститѣ) не сѣдѣхъ тонковци

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Отъ парламентарна глѣдна точка другото никаква критика не издържа. Праздна работа е то, и тамъ Ви е грѣшката. (Глъчка)

**Председателътъ:** (Звъни)

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Г. Мушановъ! Сжщитѣ сжжления поддържаште и въ 1918 г., когато докарахте дружба-щината.

**А. Малиновъ (д):** Добре, че поне Вие се обадихте да подкрепите г. министъръ-председателя! Единичката подкрепа Вие му дадохте.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! Ето една солидарностъ, която ни свързва съ уважаемия г. министъръ-председателъ: насъ, г. Ляпчевъ като министъръ на войната и мене като министъръ на вътрешнитѣ работи ни изпядиха.

**П. Гаговъ (д. сг):** Защо?

**Н. Мушановъ (д):** Почакайте малко. — Покойниятъ Стамболийски, когото макаръ да смѣтаме, че бѣше не знамъ какъвъ, бѣше единъ човѣкъ, който знаеше съ какви срѣдства да достига целитѣ си. Азъ никога не съмъ виждалъ по-искрена радостъ, отколкото тая на Стамболийски въ деня, когато ние трѣбваше да напустнемъ министерствата. Въ едно кюше на Министерския съветъ той ми каза: „Защо ми се сърдишъ? И ти си политикъ като мене. Ние виждаме, че вие двамата стоите на пътя ни, наша прѣчка сте; ние виждаме съ каква партийна сила вие разполагате въ страната и въ селата и искаме да се отървемъ отъ васъ. Но помни ми думитѣ, Мушановъ, че единъ день ще видишъ какъ тия хора, ...“

**А. Малиновъ (д):** Ще ги изхлузя единъ по единъ.

**Н. Мушановъ (д):** ... „като шабове безъ армия, ще ги изхлузя единъ по единъ“. (Възражения отъ сговориститѣ) Сега послушайте да ви кажа истината. Трѣбваше да се състави лѣвичарскиятъ кабинетъ подъ шефството на г. Маджаровъ. Азъ ще припомня нѣкои нѣща на г. министъръ Ляпчевъ, пъкъ и вие да ги знаете. Въ 2 ч. следъ обѣдъ азъ, като министъръ на вътрешнитѣ работи, говоря по телефона съ Теодоръ Теодоровъ — искамъ да кажа на тия двама господа, които сѣдѣхъ предъ мене (Сочи министъръ-председателя А. Ляпчевъ и министъръ А. Буровъ), известни факти, които сѣдѣхъ ги забравили и които имъ правятъ честъ.

**Нѣкой отъ сговориститѣ:** Да ги припомнимъ и на себе си.

**Н. Мушановъ (д):** Теодоръ Теодоровъ по телефона ми казва: „Г. Мушановъ, елате, защото кризата не е разрешена“. Азъ му казвамъ: „Не мога да нося отговорностъ като министъръ на вътрешнитѣ работи въ такива времена; съставете си кабинетъ“. Отивамъ въ Министерския съветъ и поддържамъ да се състави единъ кабинетъ: ние съ тѣхъ. Теодоръ Теодоровъ казва: „Не може, защото трѣбва да се върви на лѣво“. Дойде г. Буровъ, който — нека му запомня — поддържаше нашето гледище, че кабинетътъ тъй трѣбва да се състави — това сме го писали, то е достояние на всички и не мога да го крия. Но Теодоръ Теодоровъ казва: „Не може, царътъ е решенъ на лѣвичарски кабинетъ“. Азъ му казахъ: „Г. Теодоровъ, Негово Величество Царътъ чака съветъ отъ своитѣ съветници“. Тогава на г. Ляпчевъ, като воененъ министъръ, азъ му казахъ: „Искай ти аудиенция въ този моментъ, повикай като министъръ на войната Добровица и му кажи, че искашъ да отидешъ при царя, за да разберешъ каква е тази работа“. Но докато дадатъ аудиенция на г. Ляпчевъ, Теодоръ Теодоровъ излиза съ листата и казва, че е съставенъ новъ кабинетъ. Тогава ние писахме: „Ужъ трѣбваше да се роди лѣвичарски кабинетъ подъ шефството на Маджаровъ, а той излизе подъ бакенбардитѣ на Теодоръ Теодоровъ“.

**А. Пиронковъ (д. сг):** И тогава бѣше исторически моментъ, ама не можатъ да се разберете.

**Н. Мушановъ (д):** Да, но тогава чие бѣше двамъ, а всички бѣха противъ насъ, па и сега сте противъ насъ.

**П. Стайновъ (д. сг):** Дано сега поне да проумѣете.

**А. Пиронковъ (д. сг):** Сега Ви кажи Боянъ Смиловъ на спогодба, но не можете да се споразумѣете.

**Н. Мушановъ (д):** Има много работи отъ миналото, г-да, които още не сж получили своята свѣтлина. Но за да завърша, ще спомня и следното.

Когато тукъ ставаше изборъ за председателъ на Камарата — въ кабинета бѣха още министри г. Буровъ и г. Данаевъ — Стамболийски ме повика и ми каза: „Казахъ ли ти, г. Мушановъ, че днесъ ще ми гласуватъ председателъ на Камарата? Правителството ще бѣде конституционно вече, то ще има председателъ на Камарата, и утрѣ-други день ще извади „поемнитѣ лица“ отъ кабинета си“. Това бѣха думитѣ, казани тукъ отъ покойния Стамболийски.

**А. Малиновъ (д):** Той каза това публично, и то е записано въ стенографскитѣ дневници.

**А. Пиронковъ (д. сг):** И сега отидохте да правите съглашения въ изборитѣ пакъ съ сжитѣ дружбаши!

**Н. Мушановъ (д):** Извинете, г. г. народни представители, че трѣбваше да се отвлѣка съ това прекъсване отъ въпроса. Идеята, следователно, която ние въздигнахме, не бѣ капризна, партизанска или съ огледъ на нашитѣ партийни интереси

Сега съсловнитѣ организации, партийнитѣ организации, всичко, което представлява народната сила въ страната, е раздвижено. Едно единно обществено мнение има, че трѣбва да възстанемъ всички. Даже въ черния листъ, разнесенъ снощи по софийскитѣ улици отъ нѣкаква си фашистка българска група, и тая група днесъ защитава интереситѣ на страната и бъдещето ѝ и каза: „Долу репарациитѣ, нито петакъ за репарациитѣ!“

Г-да! Ние сме още въ този процесъ . . .

**А. Пиронковъ (д. сг):** На една цигулка свирите сега.

**Н. Мушановъ (д):** Ние нѣма да одобряваме и нѣма да мислимъ, както нѣкой мислятъ, че уличнитѣ манифестации ще разрешатъ въпроса за репарациитѣ. Ние най-малко смѣтаме, че увлѣченията на тълпитѣ могатъ да бждатъ много полезни въ дадения случай или манифестациитѣ, които преди нѣколко дни изразяваха враждебнитѣ настроения спрямо нѣкой легации. То е едно пакостно дѣло отъ гражданитѣ, които никога не сж разбрали своитѣ граждански задължения спрямо държавата, въ която живеятъ. Такива манифестации и прояви могатъ само да ни вредятъ, отколкото да ни ползватъ. Не, г-да, насъ най-малко могатъ да ни възхищаватъ и другитѣ спорове, които два дни се водятъ между нашитѣ вестници вече отъ много по-сериозно естество. Онзи день се появи една статия въ

в. „Утро“, въ която, подъ формата на една дописка отъ Римъ, се излага съднната на италианското правителство спрямо нашия министъръ на външнитѣ работи г. Буровъ. Каго-че-ли причината, за да се държи Италия враждебно къмъ насъ въ преговоритѣ по репарациитѣ, сж били лошитѣ отношения на г. Бурова съ Италия — нѣщо, което между впрочемъ е опровергано отъ г. Буровъ, който казва, че Италия въ преговоритѣ по нашитѣ репарации е била толкова дружелюбно и приятелски настроена, както всички държави.

**Министъръ А. Буровъ:** Добре, че Вие го казахте, за да не го кажа азъ.

**Н. Мушановъ (д):** Но, г-да, единъ другъ вестникъ, в. „Миръ“ — и нещастieto е тамъ, че по тоя начинъ съ вестникарски хитрувания могатъ да се създаватъ настроения въ страната — в. „Миръ“, казвамъ, ближенъ до министра на външнитѣ работи, казва, че всичко това било легенда.

**Министъръ А. Буровъ:** В. „Миръ“ на менъ е правилъ най-голѣми пакости, г. Мушановъ. И понеже ми давате възможностъ, нека да го кажа публично: нѣмамъ абсолютно нищо общо нито съ редактирането, нито съ инспирирането, нито вжdamъ г. Пѣва на двѣтѣ години веднѣжъ.

**П. Стайновъ (д. сг):** Това е вѣрно.

**А. Малиновъ (д):** Изглежда!

**Министъръ А. Буровъ:** А ваши хора по-лесно могатъ да прокаратъ въ в. „Миръ“ работи, насочени дори противъ менъ, отколкото азъ да пиша вътре. Това е истината. Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**П. Стайновъ (д. сг):** Вземете си бележка отъ това.

**А. Малиновъ (д):** Г. Буровъ! Изглежда, че в. „Миръ“ прави най-голѣми пакости на Васъ, в. „Прѣпорецъ“ прави най-голѣми пакости на г. Ляпчева, а в. „Лжчъ“ дали прави пакости на г. Цанкова — не знамъ! (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата)

**Министъръ А. Буровъ:** Г. Малиновъ! Вие искате да бждете духовитъ, но не сте ясенъ.

**П. Стайновъ (д. сг):** Има разлика, г. Малиновъ, въ издаването. В. „Миръ“ е органъ на едно дружество, което си има управителенъ съветъ и въ което не участвува нито г. Буровъ, нито г. Ляпчевъ, нито нѣкой другъ.

**А. Малиновъ (д):** И в. „Миръ“ е на дружество, и в. „Прѣпорецъ“ е на дружество!

**П. Стайновъ (д. сг):** Не е вѣрно. В. „Прѣпорецъ“ не е на дружество, а в. „Миръ“ е на дружество.

**Н. Мушановъ (д):** Г. г. народни представители! В. „Миръ“ прави едно съобщение, въ което казва, че узнава отъ най-положителенъ източникъ — винаги редакторътъ Иванчо Пѣвъ има най-положителенъ източникъ — . . .

**Министъръ А. Буровъ:** Всички вестникари иматъ все най-положителни източници.

**Н. Мушановъ (д):** . . . какво италианскитѣ кржгове не сподѣлятъ никакъ мнението на в. „Утро“. Намѣсва се въ този споръ, въ тази престрелка между вестницитѣ и италианската легация. Легацията иска да опровергае, че италиански кржгове или, най-малко, тя е дала това съобщение въ в. „Миръ“. Въ вчерашния брой на в. „Миръ“ се съобщава, че се е получило такова опровержение отъ легацията, обаче на края се казва, че легацията не се солидаризира съ онова, което е писано въ в. „Утро“.

**П. Стайновъ (д. сг):** В. „Миръ“ не писа дума за легацията.

**Н. Мушановъ (д):** Последната мисълъ, изглежда, пакъ вмъкната отъ хитреца г. Пѣвъ, създава причина днесъ вече италианската легация да опровергае официално, че никога не е казала такова нѣщо на г. Пѣва, и че тя никога не се е произнасяла дали е вѣрно или не е вѣрно това, което пише в. „Утро“.

**Министър А. Буровъ:** Съ който нѣмамъ нищо общо и не съмъ билъ въ контактъ.

**Н. Мушановъ (д):** Ето една нежелателна работа. Една престрелка между вестници повдига голѣмия въпросъ за отношенията между италианската легация и министра на външнитѣ работи въ едно време, когато този въпросъ най-малко трѣбваше да се повдига. Не сме ние, които ще желаемъ чужди държави да свалятъ български министри, нито пъкъ допушаме, че български министри ще стоятъ на мѣстото си при съзнанието, че пакостиятъ чрезъ своето стоене на властъ на голѣмитѣ държавни интереси. Ние съжаляваме за тия закачки, които се размѣниха между два български вестници и които закачки даватъ видъ, че съществува нѣкакъвъ конфликтъ между Министерството на външнитѣ работи и представителството на една велика държава.

Държавитѣ си иматъ своитѣ материални интереси. България ревностно трѣбва да пази своитѣ интереси. Не съ закачки, оскръбления и нападения спрямо чуждитѣ държави въ днешния день ние ще можемъ да помогнемъ на нашия тежъкъ халъ. Далечъ трѣбва да бѣдемъ отъ тѣзи пакостни увлечения, защото тѣ могатъ да ни коштуватъ много. Когато казваме, че трѣбва да нареждаме добре нашитѣ вътрешни работи, казваме го затуй, защото ние сме смѣтали, че едно правителство, въ отношенията си спрямо чужденцитѣ ще се държи толкова по-достойно, колкото е по-силно съ довѣрието на народа.

Но отъ нѣколко дена се правятъ предупреждения: „България много е теглила отъ улицата, недейте се поддава на вика на улицата“. Азъ си спомнямъ г. г. народни представители, за моменти, когато улицата диктуваше. Но народътъ не бѣше на улицата. Шумътъ на улицата бѣше създаденъ отъ властимащитѣ, отъ ония, които искаха да създадатъ изкуствено една народна политика, която бѣше чужда на народа. Имаше клакьори, заинтересовани лица, които се поддържаха само за създаване на настроение, но народътъ бѣше чуждъ. Тогава цѣлата опозиция се събираше наедно да протестира, протестира и въ двореца, тя бѣше народътъ. Викътъ на улицата тогава се взе за претекстъ само, за да се достигнатъ ония резултати, които държавната властъ тогава искаше. Такива пакостни влияния улицата е оказала въ нашата страна, и не сме ние, които ще съветваме българското правителство да се поддаде на тая улица. Но днесъ, г. г. народни представители, не е улицата, която протестира. Настроението, което се проявява отъ нѣколко месеци отъ народа; грандиозното събрание, което стана въ София, на което присъствуваха десетки хиляди души, каквото събрание отъкогда правя политика не съмъ виждалъ, това не е викъ на улицата, това е естественъ спонтаненъ избликъ на народното негодувание, което показва тежкото положение, въ което се намира страната. Отъ кои политически лагери сѣ хората на улицата? На улицата не сѣ само хората на опозицията, хората на правителството; тамъ сѣ и всички неутрални, които не взематъ участие въ политическия животъ. Всички стопански организации, цѣлиятъ народъ излѣзе на улицата. Той излѣзе на улицата не да разисква или да оскръбвява, а да изпълни своя свещенъ дългъ, мирно да протестира, да каже своята тежка дума, да отправи единъ апелъ за човѣщина и справедливостъ къмъ свѣта, който разполага съ нашитѣ сѣдбини. Въ всичкитѣ градове на България народътъ излѣзе да манифестира противъ репарациитѣ. Можете ли да го спрете днесъ? Нѣмате сили да го спрете. Вие, като властъ, вземате мѣрки да не ставатъ публични събрания, за да не бѣде нарушенъ редътъ, но вие нѣмате сила, която може да се противопостави на този порой, на тази стихия, да спре тия събрания. Това не е изкуствено движение, а народно движение. Г-да! Днешната улица не е улицата, която може да пакости на българското правителство; това е общественото мнение на единъ народъ, въ което мнение едно правителство е длъжно да се вслуша. Азъ не казвамъ, че народътъ е въ състояние да разбере всичкитѣ деликатни, сложни и сериозни въпроси, които сѣ свързани съ уреждането на репарационната прѣслема. Азъ поддържамъ, че правителството е, което поема отговорностъ, защото то е въ течение на работитѣ и то може да знае по-добре. Но, г-да, кое правителство? Нима вие, почетни политики, които сте на властъ днесъ, когато нашиятъ народъ е обединенъ и се вълнува отъ еднакви идеали, не сте разбрали, че не сте само вие, които днесъ можете да го представявате? Всѣки честенъ и почтенъ човѣкъ въ тая Камара искамъ да ми каже: този викъ на народа викъ на партизани ли е? Въ днешнитѣ исторически

дни има ли нѣкой да каже, че една партия може да представява съвкупната мисль на нашия народъ? Не, г-да! А туй общественото мнение на народа трѣбва да се зачете. Вие нѣма да го зачетете и говорите, че ще понесете отговорности. Последствията отъ всѣка грѣшка на управлението падатъ все върху гърба на самия народъ. И даже ако има фактически отговорности за управника, тия отговорности сѣ нищо не възстановяватъ загубенитѣ блага и пропуснатитѣ моменти.

И въ този моментъ, като свършвамъ, азъ правя повече позивъ за изпълнение на длъжноститѣ, които има управникътъ и политикътъ въ България, отколкото да отправямъ заплашвания за нѣкакви отговорности. Длъжноститѣ на управника и на политикъ днесъ, въ този исторически моментъ, който вече не се връща, както не се връща миналото, въ този день, когато се решаватъ бѣднитѣ и свързватъ стопанскитѣ сѣдбини на този народъ за 37 години, сѣ ясни. Тѣ повеляватъ: никой да нѣма право да каже при бушуването на общественитѣ сили долу, че е властенъ самъ да разрешава сѣдбоноснитѣ за страната въпроси. И менъ ми се чини, че въ туй отношение, ако българскиятъ политикъ би схваналъ длъжноститѣ си и ако милѣе за бѣдещето на България, ще разбере, че това бѣдеще е по-мило, отколкото стоенето на властъ.

Азъ все вѣрвамъ, че има още хора тукъ, които ценятъ повече бѣдещето на България, отколкото облагитѣ на властѣта. И азъ просто се чудя, че не се разбира отъ тѣхъ този моментъ. Г. Ляпчевъ често възражава, че той не пада отъ властъ, а слиза отъ властъ. Азъ не ща да се слиза, когато е късно, когато вече станѣт на къщата сѣ изпразнили, когато нищо не остава въ тѣхъ, и новитѣ ѝ обитатели поради това, че домакинътъ на къщата слиза много късно, не могатъ да живѣятъ сносно и охолно. А тая къща е наша, г-да; тя е българската държава; тя е на българския народъ; тя не е на никое правителство.

**Т. Кожухаровъ (д. ср):** Държавата е на мѣстото — нѣма да я изяде г. Ляпчевъ. Разберете се съ тѣхъ. (Сочи лѣвицата)

**Н. Мушановъ (д):** Азъ не ща да се разбирамъ съ тѣхъ, защото съ тѣхъ ние сме се разбрали, но искамъ да се разберемъ съ васъ. Азъ съмъ виждалъ много болшинства по-острастени отъ васъ. Вие, като народни представители, имате сѣдбата си въ ваши ръце. Какъ ще свържете вашето име съ историческитѣ събития, каквито сѣ днешнитѣ? Азъ искамъ, г. г. народни представители, да нѣмате печална сѣдба. Искамъ въ бѣдеще да не носите на гърба си отговорноститѣ за днешния день.

Ние сме спокойни, че изпълнихме нашия дългъ. Правимъ последенъ позивъ и искаме Народното събрание както по вътрешната, както по стопанската политика, тъй и въ върховнитѣ минути, които живѣемъ, да изпълни своя дългъ, да излѣзе достойно предъ държавния глава, да му каже болкитѣ, разбиранията и желанията на народа. И нека въ страницитѣ на историята се отбележатъ отговорноститѣ на онѣзи, които сѣ пожелали да ги носятъ, нека се запишатъ и длъжноститѣ на ония, които сѣ ги изпълнили. Ние смѣтаме, че сме изпълнили нашитѣ длъжности. (Ръкоплѣскания отъ демократитѣ и нѣкои отъ земледѣлцитѣ)

**Председателъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Цено Табаковъ.

**И. п. Янчевъ (з. в):** Дайде отидиъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Никакъвъ отидиъ! Четири заседания чакаме г. Цено Табаковъ да си каже думата.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

**Ц. Табаковъ (зан):** Г. г. народни представители! Разискванията по отговора на тронното слово съпадатъ съ една дата, съ едно събитие, чиято 10-годишнина навѣва скръбъ въ всички срѣди, въ сърцата на всички българи, на всички ония, които не сѣ преставали да се грижатъ за сѣдбата на своето отечество и на своя народъ. Отговорътъ на тронното слово на третата редовна сесия на XXII-то обикновено Народное събрание е свързанъ и съ много други вътрешни събития, които загрижаватъ голѣмата частъ отъ нашия народъ, които поставятъ всички срѣди въ нашата държава въ едно положение на мисль, на грижи, на усилия. Отговорътъ на тронното слово, което

се предполага, че обгръща цялостен, всеотдаен живот на нашата държава в този момент, че обгръща стопанското, финансовото и политическото положение на държавата ни, г. г. народни представители, съвсем не отговаря на действителността, в която е поставен в този момент да живее, да се развива, да напредва българският народ в своето голямо болшинство.

Г. г. народни представители! Вътрешното положение се избягва да се упомене в тронното слово. Правителството се страхува да се изкаже предварително за положението на държавата, която то е поставено да управлява, за това, което заобикаля днес правителството за това, което преживява днес народът, но ние сме длъжни от това място да му напомним, да му кажем самата действителност, в която се намираме, да обърнем вниманието му върху това, което то смята за маловажни факти, за дребни неща и не желае да се спира върху тях.

Последиците от войните, които българският народ преживя, полека, бавно, но сигурно настъпват с своята разрушителност, с своето отчаяние с своята пакост, която ние днес до голяма степен вече виждаме. Разрухата в нашите стопански сфери, разрухата в дребните производители, големата, незапомнената, невидната мизерия и тегло върху ония големи маси от дребни съществувания в нашата държава всеки ден се увеличава, всеки ден взема по-широки размери и повече жертви от сферата на тия, които винаги са били в основата на държавата и нейната отбрана, на нейното изграждане, на нейния живот.

Г. г. народни представители! Аз много съжалявам, че от тук (Сочи трибуната) много пъти се е говорило, че това сферно съсловие, българските занаятчии, дребните производители, сж гнилото в нашето общество, че тѣ сж, които в двубоя с големия капитал, трѣбва да паднат като жертви. Едно погрѣшно схващане, една погрѣшна мисъл, едно погрѣшно действие. Грѣши всеки държавник, всѣко правителство, което би поддържало една такава политика. Не ще се намѣри никаква сила, не могат да станат никакви събития, които да унищожат, които да сринат многочислените дребни производители. Дребното производство, дребните стопани могат да изнемогват. Тѣ могат да бждат подложени на мъчения, на страдания, на изнасилване от еднѣ или друга власт, обаче, тѣ не могат да фалират, тѣ не могат да бждат унищожени. Могат да намаляват тѣхните доходи, могат да намаляват тѣхните дребни капитали, но тѣ не могат да се лишат от полето на нашето производство заради това, защото, специално в държави като нашата — малки, земеделски и дребно-стопански — нѣма обективни условия за сричането, за опростяването на тая дребно-стопанска маса.

Печалното, обаче, е тамъ, г. г. народни представители, че грижи за тази дребно-стопанска маса не се полагат, когато за всички други класи и съсловия — за едни повече, за други по-малко — специални условия се създават. Специални закони се гласуват, специални мѣрки се вземат, държавни сѣдства се рискуват, нищо че се подбѣра, за да се подкрепят. Едни могат да изнемогват, да гладуват, да мизерствуват, голи да ходят, само и само да се подкрепи, изкуствено макаръ, една едра индустрия, нѣкакъв-си капитализъмъ, за който обективни условия в България нѣма и не ще има още за много години.

М. Дочевъ (д. сг): Днес дребните сж по-добре, отколкото едрите.

Ц. Табаковъ (зан): Тѣ си знаят.

Г. г. народни представители! Днес ние сме длъжни от това място (Сочи трибуната) да се спремъ на положението на нашия народъ, на тая народъ, който е в работилници, на полето, в фабрики, който живѣе по крайните квартали, който живѣе по таваните, по мазетата, да видимъ какъвъ е неговият животъ. И когато направимъ това, ние не можемъ да не отбележимъ, че тая голѣма маса днес е подложена на изграждане, на гладъ, на туберкулоза и на всевъзможни други бичове, които разорават, разстройват нейния животъ. Е добре, азъ не виждамъ нищо да се прави, за да може да се закрепи нейният поминѣкъ, да се закрепи нейното здраве, да се закрепи нейното бждене и нейната сигурност.

Г. г. народни представители! Не бива никога да се дава възможност да се мисли, че държавата не се грижи еднакво за всички класи, за всички съсловия в нея; не бива да се дава поводъ да се мисли, че официална България чрезъ своята власт предпочита едни предъ други.

Това е пакостно. И днес, когато разглеждаме това положение, ние не можемъ да не отбележимъ, че произведението на тая голѣма дребно-стопанска маса се е концентрирало, нѣма и износъ; нейният кредит днес е спрѣнъ, тѣ се изгражда тѣ изнемогва. И не е истица, че кредитътъ на нашите търговци, на нашите занаятчии, на нашите земеделци не е пострадалъ не е изгубилъ, че той е запазенъ. Г. г. народни представители! Днес ние виждаме какъ банките, които стоятъ по-близо до тия слоеве, свиватъ, какъ тѣ връзватъ кесията, която е предназначена да кредитира тия дребни съществувания. Днес управителните съвети на популярните банки едва се събиратъ единъ път в месеца, докато в миналото се събираха в седмицата по два и три пъти. Кредитътъ в 70%, ако не и повече, днес е премахнатъ. Народната банка сж така затвори вратите си за голѣма част от едрите търговци и индустриалци и ги прати в малките кредитни учреждения. И днес се наблюдава следното: многото кредитни учреждения раздаваха доскоро кредити на всеки, който поискаше — разбира се, с гаранции; тия кредити държавата ги прибираше постепенно чрезъ данъци, чрезъ глоби и др. берии, докато докара производителите и голѣма част от дребните търговци до голи рафтове, безъ кредити.

Това положение правителството на Демократическия съговоръ още не го е видѣло. Правителството още смята, че тая треска е една редушка, че тѣ иде много естествено, че тѣ ще си замине и нѣма защо то да се тревожи, нѣма защо да разваля своето спокойствие, когато цяла дребно-стопанска България отправя повикъ къмъ него да вземе мѣрки за спасяването на производството, на кредита и на поминѣка на многохилядни граждани. Когато, г. г. народни представители голѣми търговски фирми банкрутиратъ, когато банки пропадат, когато еснафътъ изнемогва когато всички сѣди, върху които се е градила и изгражда съвременна България, днес бедствуватъ, правителството, респ. г. министърътъ на търговията, не намѣри за нужно нито за единъ моментъ от висотата на своето кресло да успокои тѣзи сѣди с своите грижи, с своите мѣрки за запазването, за гарантирането на тѣхното производство, на тѣхното бждене, на тѣхното съществуване. По сведения, той се занимавалъ сега с издаването на книги за 1000-годишнини и пр., което не е негова работа, когато стопанска и производителна България изнемогва, когато нашето съществуване е поставено в едно критическо положение.

Г. г. народни представители! Кой другъ, ако не министърътъ на търговията има дълга да организира родното производство, да отвори вратите за неговия износъ, за неговия пласментъ, да гарантира поминѣка на всички ония които сж заети в него? Кой другъ, ако не той? Г. министъръ-председателътъ по този въпросъ каза не тукъ, а на друго едно място, че в тия критически времена, в тия времена на голѣми финансови и стопански кризи всеки трѣбва да се грижи за себе си. Е добре, ако всеки ще се грижи за себе си, защо ни е тогава правителството? Когато всеки ще се грижи за себе си, нека ни се позволи да се грижимъ така както ние разбираме, както ние знаемъ. Нали той държи кесията на България? Когато той не ще да се грижи за ония, които пълнятъ тая кесия, които падатъ за тая страна — кой другъ ще се грижи? Азъ смятамъ, че при многото най-всеотдаен кризи, които преживя и преживява и ще продължава може би да преживява още дълго време българският народъ, днешното правителство не намѣри нито единъ моментъ ако не да си отиде, да падне по тѣзи голѣми държавни, национални въпроси, то поне да се заинтересува отблизо, от сърдце за всички болки на своя народъ.

Н. Пѣларевъ (д. сг): Правителството се интересува общо, за всички.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Отъ една страна, това положение, което се изтъкна и отъ много други оратори тукъ, безпокой, безпорно, самите пострадали и всички българи мислящи за своята земя.

Отъ друга страна, корупцията, която не се отрича отъ никого, която не датира отъ управлението на Демократическия съговоръ, за която не ще обвинявамъ само него, но която съществува отъ по-далечни години и се е крепила отъ всички правителства, които сж се изреждали, днес вече стигна своя връхъ. В нашата преса ежедневно се отбелязватъ престѣпления на държавни служители почти отъ всички учреждения и ресори. Едни отъ тяхъ се улавятъ и предаватъ на съдилищата, други, макаръ и открити още се търпятъ, защото сж по-близо до слънцето; трети още сж скрити и, може би, не ще мине дълго време, и ще бждатъ

извадени налице. Обаче азъ не виждамъ правителството на Демократическия сговоръ да полага каквито и да било грижи и да взима мѣрки противъ корупцията, която застрашава държавата, учрежденията, реда и отъ която се възмущаватъ всички здрави и добри срѣди. Обществото не вижда да се налагатъ санкции срещу престѣпленията отъ такъвъ родъ. Някои лица злоупотребяватъ по-голъми, по-крупни сумички — зависей отъ това кой на какво мѣсто се намира — съ стотици хиляди и милиони лева; нашето правосѣдие, споредъ законитѣ, по които е длъжно да се справя съ такива престѣпници, налага санкции по година, две, три, петъ. Г. г. народни представители! Лицата, които иматъ възможностъ да откраднатъ милиони, сѣ готови да лежатъ въ затвора година, две, три и петъ. Иматъ ли милиони, намиратъ му леснината да излѣзатъ отъ затвора. По този въпросъ ние желаемъ, штоо правителството да отговори на народното желание: да тури край на злоупотребленията въ различнитѣ канцеларии и учреждения, защото за народа тѣ сѣ лошъ съветникъ и лошъ примѣръ, тѣ създаватъ тревога, неспокойствие всрѣдъ народнитѣ маси. Народното събрание трѣбва да бжде на едно мнение по този въпросъ, защото отъ него ще зависи дали бждещиятъ чиновникъ, който ще бжде платенъ споредъ силитѣ на народа, дали бждещиятъ народенъ служител, който ще играе ролята на апаратъ въ държавата, ще бжде почтенъ, точенъ, толерантенъ, честенъ въ управлението.

**Министъръ С. Василевъ:** Извинете, но ако уважавате българското чиновничество и ако почитате народа, говорете конкретно по тия въпроси. Ако между 100 хиляди чиновници, има 100, 200 или 300 провинени, недейте петни честта на цѣлото чиновничество въ България. Приета веднѣжъ една формула да се говори за корупцията, и всичко се приказва така. Конкретизирайте се. Това не е селско събрание, това е Парламентъ.

**Ц. Табаковъ (зан):** Г. министре! Уважавамъ всички, обаче много малко институти въ България останаха запазени въ това отношение. Може би Вашиятъ ресоръ стои най-добре въ това отношение. Ако искате това да Ви кажа, азъ съмъ готовъ да Ви го призная. Обаче като вземете Вътрешното министерство, Финансовото министерство и пр.,

**П. Стайновъ (д. сг):** Конкретно приказвай.

**Ц. Табаковъ (зан):** . . . ще видите подобно нѣщо. Но вие отъ болшинството познавате най-добре тия въпроси заради това, защото често, ако не всѣкидневно, народни представители отъ болшинството обикалятъ по разнитѣ министерства, за да ходатайствуватъ да се прикриятъ нѣкои, да отлагатъ тѣхното уволнение или предаване на съдебната властъ. Азъ смѣтамъ, че по-голъми факти нѣма защо да искате.

**П. Гаговъ (д. сг):** Кажете конкретно кои сѣ ходили да ходатайствуватъ за чиновници. Така не можете да говорите.

**Ц. Табаковъ (зан):** Горскиятъ инспекторъ въ Враца е начетенъ съ голѣма сума и имаше заповѣдъ да предаде длъжността, обаче той досега не я предава. Защо не я предава — не знамъ.

**Министъръ Д. Христовъ:** Бай Цено! Ти сънувашъ! Нѣма такава нѣщо! Ти си янлъшъ! Защо клеветишъ човѣка? Той е честенъ, много почтенъ човѣкъ.

**Ц. Табаковъ (зан):** Г. министре! Хората отъ твоята група ще дойдатъ да ти кажатъ.

**Министъръ Д. Христовъ:** Ние всички сме една група.

**К. Маноловъ (зан):** Единъ вестникъ питаше въ лесничеството въ Варна какъ сѣ изядени 800 крини храна.

**Министъръ Д. Христовъ:** Въ „Държавенъ вестникъ“ ли го имаше това нѣщо?

**К. Маноловъ (зан):** Не въ „Държавенъ вестникъ“.

**П. Анастасовъ (с. д):** Защо пъкъ да е въ „Държавенъ вестникъ“?

**П. Гаговъ (д. сг):** Ще приказваме само така на вересия!

**Ц. Табаковъ (зан):** При това положение, . . .

**Министъръ Д. Христовъ:** Много добро положение.

**Ц. Табаковъ (зан):** Да, много добро! — . . . при което силнитѣ на деня се стремятъ да се настанятъ семейно въ учрежденията, когато и синѣ, и баща, и зетѣ, и шурей гледа да бжде чиновникъ, при наличността на една голѣма армия отъ кандидати за чиновници, една голѣма армия отъ гладуваща интелигенция, позволете ми, г. министъръ Христовъ, да ви кажа, че вие сте се забравили, че вие не виждате нѣщата така, както ги вижда народътъ, . . .

**Министъръ Д. Христовъ:** Народътъ оре.

**Ц. Табаковъ (зан):** . . . защото всѣки, който е на властъ, който управлява, има тая слабостъ да не вижда онова, което вижда опозиционерътъ.

**Министъръ Д. Христовъ:** Ако е дума за корупция, ще ви кажа: и на Занаятчийския съюзъ бѣ открадната архивата пакъ отъ занаятчий.

**П. Гаговъ (д. сг):** Съ Петко Петковъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

**Ц. Табаковъ (зан):** Правителството нѣма право да обвинява други, защото то себе си не е оправало.

Г. г. народни представители! Азъ не се съмнявамъ, че правителството на Демократическия сговоръ въ 7-годишното си вече властвувание е имало добри желания, добри стремежи, правило е усилия да въдвори редъ въ страната, да подобри положението на народа, да създаде приятелски отношения съ чуждия свѣтъ, да помогне съ всичко, съ което може, на своя народъ. Това, което можа досега правителството на Демократическия сговоръ да стори, то го направи съ двата заема, които сѣ резултатъ на неговата политика, на неговото управление. Обаче какъо допринесоха тѣзи заеми за стопанското повдигане на страната — то е другъ въпросъ. За да получи тѣзи заеми отъ силитѣ победителки, правителството бѣше принудено да отстъпи отъ своя пътъ, да застане на друга позиция и да декларира — както това не единъ пътъ е повтаряно — както отъ г. министъръ-председателя, така и отъ г. министра на финанситѣ — че България е лоялна държава, че тя е добъръ платецъ, че България ще плати на всички, които иматъ да взематъ отъ нея, че тя не ще остане на никого длъжна. Съ това се правѣше намекъ, че непоносимитѣ тежки репарации, които бѣха сложени върху слабитѣ плещи на българския народъ, ще бждатъ платени, че българскиятъ народъ ще ги понесе, въ България нѣма кой да се бори противъ тѣхъ, нѣма кой да протестира.

Е добре, г. г. народни представители, когато правителството на г. Ляпчева чрезъ заемитѣ се ангажира предъ чуждия свѣтъ, предъ държавитѣ победителки, че ще плаща репарациитѣ, ние виждаме, че то бѣ изненадано съ прибрзаното поставяне за разрешение на въпроса за нашитѣ репарации въ Хагската конференция. Докато то мислѣше, че репарационниятъ въпросъ, че тѣ нареченитѣ източни репарации ще бждатъ сложени на разрешение едва къмъ 1933 и 1934 г., то, казвамъ, бѣ изненадано отъ слагането за разрешение на този въпросъ отъ силитѣ победителки четири-петъ години по-рано.

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** Г. г. народни представители! Частъ е осемъ.

Има думата г. министъръ-председателъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. г. народни представители! Моля ви да се съгласите да продължимъ заседанието, докато изслушае оратора, за да приключимъ тази вечеръ съ дебатитѣ. Утре ще говорятъ министритѣ.

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** Които приематъ това предложение на г. министъръ-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

**Ц. Табаковъ (зан):** Г. г. народни представители! Когато кабинетътъ на г. Ляпчевъ прави заеми при разбирането, че ние ще платимъ репарациитѣ и когато, отъ друга страна, насъ ни викатъ днесъ да поемемъ отново задължения, да се подчинимъ на нови условия за изплащането на нашитѣ репарационни задължения — защото, както знаете, тъкмо въ днешни дни отново е сложенъ на разрешение отъ силитѣ победителки въпросътъ за източнитѣ репарации — азъ питамъ г. министъръ-председателя, азъ го моля да каже предъ Народното събрание: могатъ ли днесъ неговитѣ министри г. Молдовъ и г. Буровъ, докато вчера поддържаха тезата, че България ще плати на всички, които иматъ да взематъ отъ насъ, днесъ сжичитѣ министри

да заявяват на държавитѣ победителки: „Това, което говорихме вчера, днес декларираме, че не можем да го изпълним. Българският народ, като един човѣкъ, заявява, че не може да плаща репарации, неговото стопанско и финансово положение е разрушено, неговият поминѣкъ е застрашен, той не може да се заангажира съ плащане на репарации, особено въ това количество, въ което тѣ се чертаятъ?“

**Н. Пждаревъ** (д. сг): Българският народ трѣбва да го каже чрезъ своитѣ депутати.

**Ц. Табаковъ** (зан): Г. г. народни представители! По този въпрос кабинетът на г. Ляпчевъ не може да нѣма становище, не може да нѣма решение докѣде той да заангажира българската държава да плаща репарации. Все-таки той е очерталъ, той е опредѣлил, той се е спрѣлъ на една сума, която ще предложи на ония, които днесъ натискагъ българската държава и кабинета на г. Ляпчевъ. Този въпросъ, обаче, ние не виждаме никѣде да се лансира.

Азъ не знамъ дали правителството на г. Ляпчевъ смѣта, че борбата срещу репарациитѣ — за тѣхното премахване или намаление — е борба партийна или кабинетна. Ако я смѣта такава, азъ отъ тукъ ще кажа, че то грѣши. Но азъ уважавамъ кабинета на г. Ляпчевъ, азъ уважавамъ голѣмитѣ личности въ този кабинетъ, които знаятъ какво правятъ. Въ днешния моментъ, когато цѣлятъ народъ иска да знае своята съдба, иска да знае това, което му се готви за утрешния день, когато народътъ съ готовност излиза въ своята цѣлостъ да подкрепи всѣка власт, всѣки държавникъ, безъ огледъ какво политическо вѣрую има той, по репарационния въпросъ, защото го смѣта, че е държавенъ въпросъ, че е националенъ въпросъ и по него партийна политика не е простено да се прави, на този народъ трѣбва да му се каже истината. Ако държавитѣ победители успѣятъ да ни наложатъ репарации мимо волята на българския народъ, тѣзи репарации, нѣма да бѣдатъ само въ тежестъ на партията Демократически сговоръ, а ще бѣдатъ въ тежестъ на цѣлия български народъ днесъ и на поколенията, които идатъ следъ насъ. Г. г. народни представители! Уко успѣе правителството да отбие тая неправда, това несправедливо наказание, сложено върху оклеветения български народъ, този успѣхъ, безспорно, ще бѣде успѣхъ не на едно правителство, не на отдѣлни лица, а на българската държава, на българския народъ.

Г. г. народни представители! Не единъ пътъ този въпросъ се повдига тукъ; не единъ пътъ се е писало и правило протести и събрания по него. Десетъ години вече какъ българскиятъ народъ недвусмислено се изказва по него. Десетъ години какъ отъ тая трибуна този въпросъ се изниса въ свръзка съ податнитѣ сили на нашия народъ. Е добре, няма само ние сме, които сме натоварени да плащаме репарации? И други държави паднаха редомъ съ насъ въ свѣтовната война; и на други народи се падна да изпиятъ горчивата чаша като насъ, да останатъ разорени и съ задължения като насъ. Обаче ние не можемъ да не отбележимъ успѣха имъ въ тѣхната борба срещу репарационнитѣ тежести.

**С. Мошановъ** (д. сг): Кога сѣ имали такъвъ успѣхъ?

**Ц. Табаковъ** (зан): Ще Ви кажа. — Ние не можемъ да не отбележимъ, че още следъ свѣршването на войната,...

**С. Мошановъ** (д. сг): Тогава — да; но не сега.

**Ц. Табаковъ** (зан): ... още следъ замлъкването на топовѣтъ тѣхната дипломатия и тѣхнитѣ правителства почнаха да подготвятъ скъсването на тия вериги и освобождението на своитѣ народи отъ репарации. Ние виждаме, че Австрия напълно успѣ. Ние виждаме, че Унгария, ако не е успѣла окончателно да се отърве отъ репарационнитѣ задължения, то поне ще намали до минимумъ своитѣ репарации, като ги координира съ своитѣ податни сили. Ние, обаче, въ България, които имаме всѣкаква възможностъ, които имаме една клауза, една позиция въ мирния договоръ, подчертана съ дебелъ линии — чл. 122, който дава право на нашиятъ правителства да искатъ ревизия на нашиятъ податни сили, на нашето състояние и да се борятъ противъ репарациитѣ, ако не ги премахнатъ съвършено, поне да ги намалятъ — какво постигнахме? Г. г. народни представители! 7 години откакъ България се управлява отъ Демократически сговоръ, който има въ своята срѣда елита на българската интелигенция, който има въ своята срѣда най-добритѣ финансиста, най-добритѣ юристи, който

претендира да има въ срѣдата си най-стабилнитѣ държавници, но презъ всичкото това време за тѣхъ не остана време да се борятъ срещу българскигъ репарации, нѣмаха куража да заявятъ на победителитѣ, че България, че българскиятъ народъ не може да понесе това бреме, не може да плаща.

Г. г. народни представители! Азъ зная, че колкото едно семейство, колкото една партия да е силна, щомъ въ нея се води междоусобна борба, щомъ като се борятъ братята, щомъ като се борятъ другаритѣ помежду си, въ срѣдата, въ която живѣятъ, безспорно, тя не ще намѣри време за голѣмитѣ въпроси, не ще намѣри време да отстоява дълга си на поста, който е заела. Азъ знамъ — и така е — че тогава, когато племеннитѣ борби бушуватъ всрѣдъ управляющия Сговоръ, когато ненавистта, когато преследването, когато липсата на довѣрие съществуватъ между племената, не остава време да се помисли за голѣмитѣ задачи на държавата. Обаче нека ми бѣде позволено да отбележа, какво българскиятъ народъ съ нищо не е виновенъ, че вземахте властѣта мимо неговата воля,...

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

**К. Николовъ** (д. сг): Тукъ не си правъ.

**Ц. Табаковъ** (зан): ... и тогава, когато настѣпватъ единъ следъ другъ съблжимитѣ моменти за българската държава, вие да се оправдавате, че водите борба помежду си, че време не остава да се справите дори съ себе си.

Г. г. народни представители! На васъ ви е смѣшно, обаче азъ зная, че вие не сте спокойни, вие не сте весели. Вие се смѣте, но знайте, че най-добре се смѣе този, който последенъ се смѣе. Азъ смѣтамъ, че Демократическиятъ сговоръ, неговитѣ водачи сѣ дължни да погледнатъ на голѣмитѣ въпроси, сложени предъ тѣхъ въ тия решителни моменти, не като враждуващи партизани, а като държавници и да ги разрешатъ. И ако това не е по силитѣ имъ, ако Демократическиятъ сговоръ е изчерпилъ своитѣ сили, ако е изгубилъ довѣрие, ако не е въ състояние да изпълни дълга си — да си отиде.

**К. Николовъ** (д. сг): Разбрахме, разбрахме! Станете поне 10 души, за да имате министри! Сега сте само трима.

**Ц. Табаковъ** (зан): Г. г. народни представители! Вие постоянно говорите за патриотизмъ, вие постоянно говорите за любовъ къмъ България. Е добре, има ли по-голъма, по-доказана любовъ къмъ родината или по-голъмъ патриотизмъ отъ този: когато видите, че не е по силитѣ ви това, което трѣбва да сторите, че не можете да го извършите по маса причини, независащи отъ васъ, да сторите мѣсто на тия, ...

**Т. Христовъ** (д. сг): Кои сѣ тѣ?

**Ц. Табаковъ** (зан): ... които могатъ да го направятъ, било съ ваша подкрепа, ...

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

**Ц. Табаковъ** (зан): ... било сами?

Г. г. народни представители! Отъ тукъ (Сочи министерската маса) на насъ ни се казва, че България печели постоянно приятели навън, че България вече е излѣзла на равнището, че тя днесъ има симпатиитѣ и на французката република, и на Велико-Британия, и на Италия, и на всички културни народи, че тѣ по-добре виждатъ състоянието на нашата държава, тѣ знаятъ нашата лоялностъ, тѣ знаятъ нашата примирителностъ, и че тогава, когато времето дойде това приятелство да се зарегистрира, да се докаже, ние сме щѣли да сполучимъ. Кога другъ пътъ България ще бѣде изправена при по-тежко положение — не дай, Боже, да дойде — отколько сега, когато ние търсимъ тия приятели, за които тукъ става дума, за които тукъ ни се декларира, че сме ги спечелили? Въ конференцията въ Хага и въ тая въ Парижъ и французи, и англичани, и италианци отправятъ своитѣ симпатии, но не къмъ насъ, а другаде. Ние тѣхнитѣ симпатии нѣмаме, ние тѣхната защита нѣмаме.

Е добре, когато въ тронното слово се казва, че България е добре съ всички държави, въ приятелски отношения, и когато ние не виждаме това приятелство кѣде е изразено, азъ смѣтамъ, че уважаемото правителство е длъжно да заяви, да декларира: всрѣдъ кои държави ние се ползуваме съ довѣрие, съ симпатии, съ подкрепа по

голѣмитѣ държавни въпроси, които сѣ сложени да бждатъ за наша смѣтка разрешени?

По мирния договоръ, по силата на който сѣ сложени репарационнитѣ задължения върху българския народъ, известно ви е, г. г. народни представители, че макаръ и малко, но въ всѣки случай дадени ни сѣ известни права. По договора за миръ ние има да получаваме излазъ на Егейско море. Азъ не знамъ и до днесъ тоя въпросъ отъ правителството на Демократическия сговоръ да е повдигнатъ официално. Не е съобщено тукъ какво то е сторило по въпроса за излаза на Егейско море, който е обещанъ на нашата държава, въобще какво се прави за постигането на това обещание по договора за миръ. И ако, г. г. народни представители, днесъ се слага въпросътъ ние да изпълнимъ задълженията си по нойския договоръ, сѣщо така се слага въпросъ и за нашиѣ контрагенти да изпълнятъ и тѣ своитѣ задължения спрямо насъ. Не сѣ ли длъжни и тѣ да опразнятъ онова, което ни вземаха и което обещаватъ въ договора за миръ да ни върнатъ? Азъ смѣтамъ, че българското правителство не бива да проявява никакво колебание и никаква слабостъ по този въпросъ, независимо отъ това, кое ще е то. Азъ смѣтамъ — не може да има съмнение по това — че българскиятъ народъ като единъ човѣкъ ще се сплоти, ако се поведе наистина една такава борба, ако се поиска и ако се настоява за изпълнението на това задължение спрямо насъ отъ страна на нашиѣ контрагенти.

Г. г. народни представители! Има и другъ единъ въпросъ, който за много години още ще стѣга душиѣ на българскитѣ граждани, на почтенитѣ държавници: въпросътъ за българскитѣ малцинства.

Г. г. народни представители! Както за всички държави, които следъ войната имаха като насъ нещастieto не само да оставятъ на полесраженията хиляди трупове, хиляди свои синове, но и да бждатъ откъснати отъ тѣхъ живи части, да останатъ въ чуждо царство, подъ чуждо робство частъ отъ тѣхнитѣ синове, които недавна сѣ били свободни — така и за насъ въпросътъ за малцинствата, смѣтамъ, нѣма да слѣзне както отъ трибуната на Народното събрание, така сѣщо и въ всички центрове, въ всички кѣтнѣ на нашата страна. При това робството, г. г. народни представители, подъ което сѣ поставени днесъ нашиѣ синове, нашиѣ братя, не прилича на онова, което бѣше нѣкога подъ турската властъ. Днешнитѣ роби преживяватъ още по-страшни дни, тѣ сѣ поставени подъ още по-черно тегло, на тѣхъ всичко е забранено: и името, и езикътъ, и произходътъ, дори не зная дали свободно и гробове имъ даватъ. Днесъ нашиѣ малцинства надаютъ зовъ за облекчение на тѣхнитѣ страдания; златна Добруджа днесъ се покрива отъ сълзи; нейнитѣ синове, наши братя, нѣматъ най-елементарнитѣ човѣшки свободи. Сѣщото става и въ Западнитѣ покрайнини. Нашата съседка Югославия не престава да търси приятелството на България, обаче постоянно мѣсти своята граница и я постави предъ портата ни, предъ входа ни, предъ столицата ни. За нея азъ мога да кажа, че не е добра съседка, не е добра комшийка. Сѣбитъ днесъ се мѣчатъ да ни принудятъ да се съгласимъ по въпроса за двувластнитѣ и за установяване на една мъртва зона отъ 10 км. Какво би станало, г. г. народни представители, ако нашето правителство приеме това предложение? Какво ще стане съ нашиѣ погранични грачета, какво ще стане съ София, когато тѣ ще дойдатъ на 10 км. отъ нея?

Ние, занаятчиѣтѣ въ България, като смѣтаме, че не сме сами, че не сме само ние, че бихме съветвали днешното правителство на г. Ляпчевъ да се съгласи на едно такова предложение, което не само унижава държавата, но поставя нашия съседъ въ едно постоянно подозрение къмъ насъ, въ едно постоянно предизвикване на насъ. Когато София е центърътъ на държавата ни, когато България живѣе чрезъ София, какво би станало съ насъ, ако на вратата на София туримъ границата ни съ Сърбия? Нѣма нужда да изнасямъ други мотиви.

Г. г. народни представители! Понеже мнозина се изказаха всестранно по положението, въ което се намираме, азъ ще се помѣча да съкратя своята речъ, защото нѣма нужда да повтарямъ онова, което тукъ се каза. Обаче азъ смѣтамъ, че въ тия тревожни за държавата и за народа ни дни и ние ще трѣбва да преценимъ положението и не като партизани, не като котерийна група, не отъ желание да искаме властъ, а като здрави и добри българи да кажемъ това, което може, това, което трѣбва да стане.

Ние смѣтаме . . .

Г. Ангеловъ (д. сг): Много малко Ви слушатъ.

Ц. Табаковъ (зан): Азъ не говоря за васъ; азъ говоря за народа. — Ние смѣтаме, че днешното правителство има за свой дългъ да положи всички усилия, за да стабилизира стопанското и финансовото положение на страната ни.

Ние смѣтаме, че сѣщо така то е длъжно да защити правата на българската държава както по въпроса за репарациитѣ, така сѣщо по въпроса за малцинствата и по всички трепещи въпроси, които всѣки день се слагатъ за разрешение.

Г. г. народни представители! Не малко се говори за размирнитѣ елементи въ нашата държава, не малко се говори за паниката, която тѣ създадоха въ нашия народъ. Обаче азъ смѣтамъ, че омиротворението на държавата, което е необходимо да стане частъ по-скоро, ще стане не съ законъ, защото законъ за преследване на разбойничѣтѣ имаме; защото закони, не малко строги, по отношение на политическитѣ и разбойническитѣ престѣпления имаме не малко, обаче, както виждате, резултатъ не даватъ. Азъ смѣтамъ, че само когато се обезпечи политическата свобода на българскитѣ граждани; когато се гарантира поминѣкътъ на нашия народъ; когато не ще има деца гладни да лѣгатъ, когато не ще има бащи да не смѣятъ да се върнатъ въ кѣщи при своитѣ семейства, защото нѣматъ пари да купятъ хлѣбъ на децата си — само тогава ще настѣпи истинско омиротворение въ нашата страна. Иначе, колкото и да приказваме, колкото и да сме строги, колкото голѣми теории да развиваме по това социално зло, само ще губимъ време, безъ да може да се постигнатъ резултати. За тая целъ, г. г. народни представители, необходимо е нашата държава, нашиятъ народъ да даде едно силно, здраво, стабилно правителство, което ще може, край всичкитѣ въпроси, да реализира вътрешния миръ, да гарантира народния поминѣкъ, да даде една стабилна, могъща властъ, която ще може да се справи съ всички недѣжи въ нашата държава. Въ шестгодишното си управление Демократическиятъ сговоръ не малко усилия употребѣи въ това направление, и ние съ право можемъ да кажемъ, че Демократическиятъ сговоръ се умори да води вътрешната борба.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Не е вѣрно.

Ц. Табаковъ (зан): Обаче маситѣ, колкото и да се теоризиратъ, не се умарятъ да водятъ борбата си за своето право.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Тѣ не ни умарятъ, тѣ ни даватъ сила. Ние сме въ връзка съ тѣхъ.

Министъръ С. Василевъ: Въ 1931 г. ще се види дали Сговорътъ е уморенъ или не е уморенъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: (Къмъ Ц. Табаковъ) Цено! Какъ ти се вижда тая работа?

Ц. Табаковъ (зан): Г. министри на благоустройството! Да се турятъ дати, да се турятъ срокове, е силно казано.

Министъръ С. Василевъ: Тия срокове сѣ опредѣлени.

Ц. Табаковъ (зан): Ние смѣтаме, че Демократическиятъ сговоръ води една погрѣшна политика по отношение на здравитѣ обществени производителни слоеве въ държавата; че въ 6-годишното си управление Демократическиятъ сговоръ не можѣ да спечели на своя страна нито единъ отъ тия производителни здрави обществени слоеве, които не сѣ били и не сѣ чужди на държавата, . . .

С. Савовъ (д. сг): И тукъ не казвашъ право, артъкъ. Снощи другояче говорѣ.

Ц. Табаковъ (зан): . . . напр., Земледѣлскиятъ сѣюзъ, който още зле се третира и който е най-голѣмата обществена сила у насъ, най-голѣмата политическа организация. Г-да! Не съмъ земледѣлецъ, но нека ми бжде позволено да кажа това, което азъ преценявамъ: колкото повече Земледѣлскиятъ сѣюзъ е изолиранъ отъ управлението, колкото повече се подозира — толкова по-опасенъ става той, заради това, защото земледѣлската организация следъ всичко, което преживѣ, макаръ останала наполеонѣкъ съ нови водачи, не се умори да води своята борба. И вие виждате, когато едни отъ любопитство, други отъ заинтересованостъ сочатъ на земледѣлското население голѣмата фигура на г. Малиновъ и го подканятъ да го следва, че то не го следва. Ами ето други фигури въ други

партии — държавници съ минало, съ образование, съ красноречие — защо не тръгне следъ тѣхъ? Не! Фактъ е, че българскиятъ селянинъ знае своята организация и своя малкъ или голѣмъ водачъ и въ него се кълне.

**Министъръ Д. Христовъ:** Голѣмъ дипломатъ си — искаш да се вредишъ край тѣхъ.

**Ц. Табаковъ (зан):** Г. г. народни представители! Каквито и да сѣ неговитѣ водачи, вие не можете да изолirate тоя народъ отъ неговата държава, отъ неговитѣ позиции и отъ неговото право да участвува въ управлението. И азъ не зная, дали бждещата властъ ще бжде следъ 1931 г., или ще бжде по-скоро, но азъ все вѣрвамъ, че здравитѣ полиници, мъдритѣ държавници съ пълна трезвеностъ, съ пълна лоялностъ — не съ злоба, не съ мѣстъ, не съ желание за наказание — ще привлѣкатъ, ще спечелятъ здравитѣ кадри на държавата за една могъща опора на бждещата властъ. И тогава само ние нѣма да чуваме за разбойници; тогава само не ще могатъ да спекулиратъ тънки карьеристи, които смѣгатъ да правятъ политика, като казватъ: „Да дѣлимъ дружбашитѣ и ще управляваме; ние ще управляваме и ще я наредимъ“. Не! Ако вие смѣтате, че може да стоите още въ управлението, вие се мамите. Вие не сте въ правото си да игнорирате здравитѣ производствени слоеве на България.

Г. г. народни представители! Мнозина отъ васъ, особено отъ болшинството, не сте пропуснали да обиколите европейскитѣ държави. Не остана година да не отидатъ нѣкои да взематъ урокъ отъ чужбина. Нима вие не виждате, какво става въ Чехия, въ Полша, въ Германия?

**С. Мошановъ (д. ср):** Ако е въпросъ за Полша, хм . . . тамъ трѣбва да се позамислите!

**Ц. Табаковъ (зан):** Нима вие не виждате Англия, най-сетне, която има за износъ и лордове, и маса интелигенция? Ето, тия страни избиратъ здравото, тѣ не сѣпватъ на пѣсѣкъ и не се крепятъ на полицията. Въ тѣхъ полицията е органъ на държавата, не е органъ на управляващитѣ. И азъ смѣтамъ, че крайно време е и у насъ да се тури точка на подозренията, да се престане да се гледа съ недо вѣрие къмъ голѣми части отъ нашия народъ, който винаги се е притичалъ, притича се и винаги ще бжде на разположение на отечеството, за да брани своята земя, да брани това отечество, да служи на своята държава.

Като завършвамъ нѣколкото думи, които смѣгахъ, че съмъ длъженъ да кажа тукъ, като пратеникъ на частъ отъ българския народъ, отправямъ следния апелъ.

Г. г. народни представители! Колкото по-скоро прекъснемъ вътрешнитѣ борби; колкото по-скоро унищожимъ злобата и ненавистъта въ центроветѣ, въ срѣднитѣ, кждето трѣбва да сѣществува довѣрие, единодушие, толкозъ по-скоро ще се премахнатъ вътрешнитѣ сплетни и вътрешното неспокойствие, и толкозъ по-скоро ще настѣпятъ хубавитѣ дни, блаженото време за измѣнения български народъ.

Азъ смѣтамъ, че утрешната властъ ще се опира безспорно върху производителнитѣ слоеве на нашата държава. Азъ вѣрвамъ, че не ще се намѣри нѣкаква сила, която да парира възможността тия производствени слоеве да управляватъ своята държава. (Ржоплѣскания отъ занаятчийтѣ и земледѣлцитѣ)

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** Има думата г. министъръ-председателъ.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Г. г. народни представители! Всичкитѣ групи се изказаха. Нали тѣй, г. председателю?

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** Изказаха се вече всичкитѣ групи и дебатитѣ сѣ прекратени.

**Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ:** Утре заседанието ще бжде съ сѣщия дневенъ редъ; ще говорятъ министритѣ.

**Председателствуващъ В. Димчевъ:** Дневниятъ редъ за утре ще бжде сѣщиятъ, съ допълнение на една ноза точка, която ще се постави следъ днешната 5 точка, а именно, внесенитѣ отъ г. министра на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ и раздаденъ днесъ на г. г. народнитѣ представители законопроектъ за утвърждаване на XIV-то и XXI-то постановления на Министерския съветъ.

Кои то приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да внигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига за утре.

(Вдигнато въ 20 ч. и 45 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседатели: **АЛ. ХРИСТОВЪ**  
**В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **Г. КРЪСТЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

## СЪДЪРЖАНИЕ:

|                                                      | Стр. |                                                          | Стр.       |
|------------------------------------------------------|------|----------------------------------------------------------|------------|
| <b>Отпуски, разрешени на народниѣ представители:</b> |      | <b>Законопроектъ за одобрение XIV-то и XXI-то поста-</b> |            |
| Желю Тончевъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Борисъ             |      | новления на Министерския съветъ, взети въ за-            |            |
| Еповъ, д-ръ Константинъ Станишевъ, Янаки             |      | седанията му отъ 31 юлий 1929 г, протоколъ               |            |
| Молловъ, Кънчо Кънчевъ, д-ръ Цвѣлянъ Дя-             |      | № 65, и отъ 6 септемврий с. г., протоколъ                |            |
| ковъ, Малинъ Паневъ, Колю Кожаклиевъ, Еню            |      | № 73. (Съобщение) . . . . .                              | 333        |
| Колевъ, Трифонъ Капитановъ, Василъ Драга-            |      | <b>Тронно слово, проекто-отговоръ. (Първо четене —</b>   |            |
| новъ, Петко Палиевъ, Емануилъ Начевъ и Сте-          |      | продължение разискванията) . . . . .                     | 333        |
| фанъ Бояджиевъ . . . . .                             | 333  | <b>Дневенъ редъ за следващото заседание . . . . .</b>    | <b>355</b> |